Ф. Г. Казыйханова, В. С. Казыйханов

МАТЕМАТИКА

МАТЕМАТИКА

1

«МӘГАРИФ» НӘШРИЯТЫ

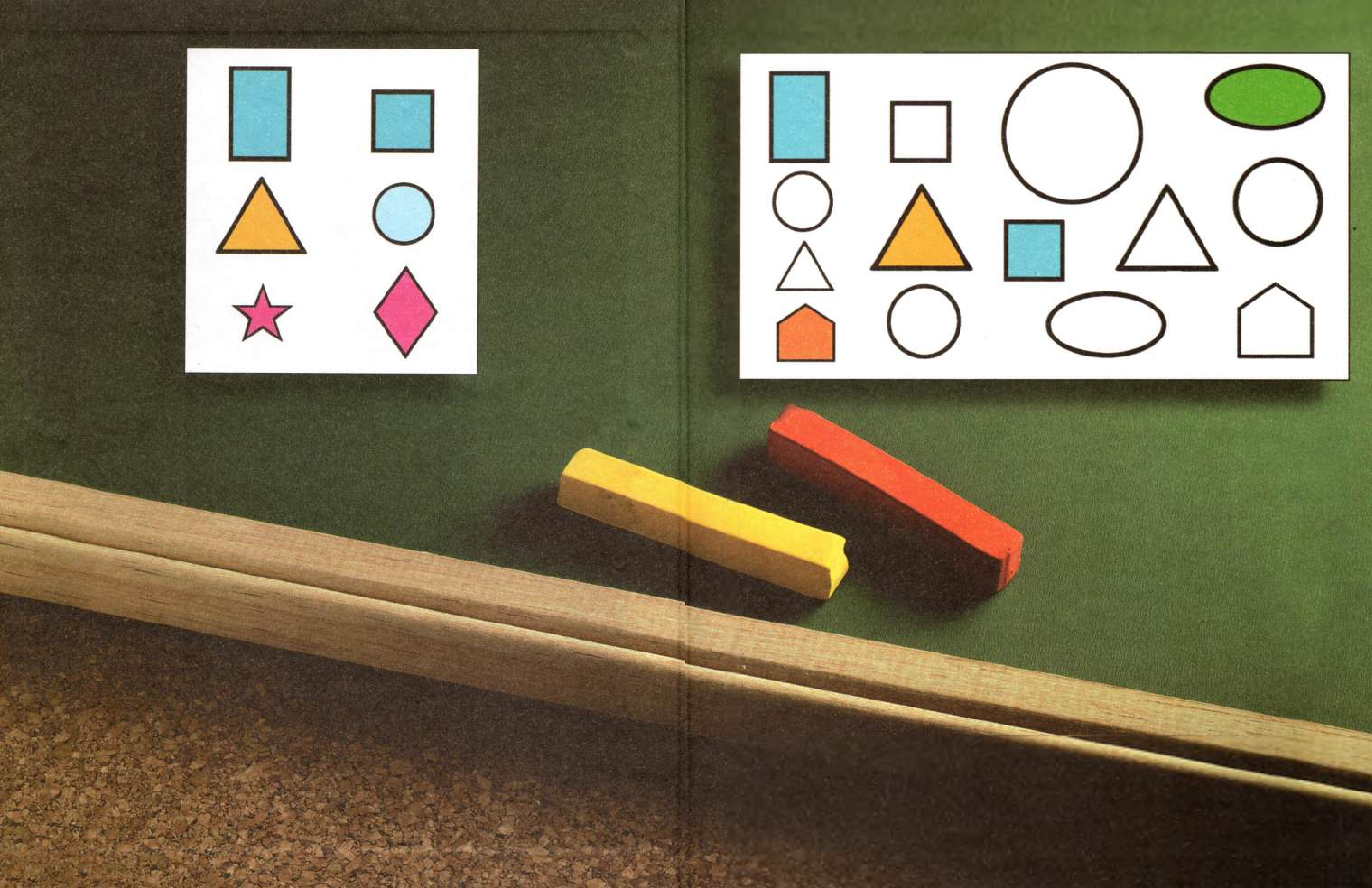

Ф. Г. Казыйханова
В. С. Казыйханов

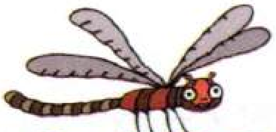

МАТЕМАТИКА

ДҮРТЬЕЛЛЫК БАШЛАНГЫЧ ТАТАР МӘКТӘБЕНЕҢ
1 НЧЕ СЫЙНЫФЫ ӨЧЕН ДӘРЕСЛЕК

Татарстан Республикасы
Мәгариф һәм фән министрлыгы
тәкъдиме белән басыла

КАЗАН
«МӘГАРИФ» НӘШРИЯТЫ
2007

УДК 373.167.1:51*01
ББК 22.1 я71
К16

Рәссамы *Р. А. Сәйфуллина*

Охраняется Законом РФ «Об авторском праве и смежных правах». Воспроизведение всей книги или её части на любых видах носителей запрещается без письменного разрешения издательства.

Казыйханова Ф. Г.

К16 Математика : Дүртьеллык башл. татар мәкт. 1 нче с-фы өчен д-лек/ Ф. Г. Казыйханова, В. С. Казыйханов.— Казан: Мәгариф, 2007.— 119 б.: рәс. б-н.
ISBN 978-5-7761-1674-2

ISBN 978-5-7761-1674-2

© «Мәгариф» нәшрияты, 2002
© Бизәү. «Мәгариф» нәшрияты, 2007

ЯКЛАР

1 Уң-сул, ал-арт, ас-өс.

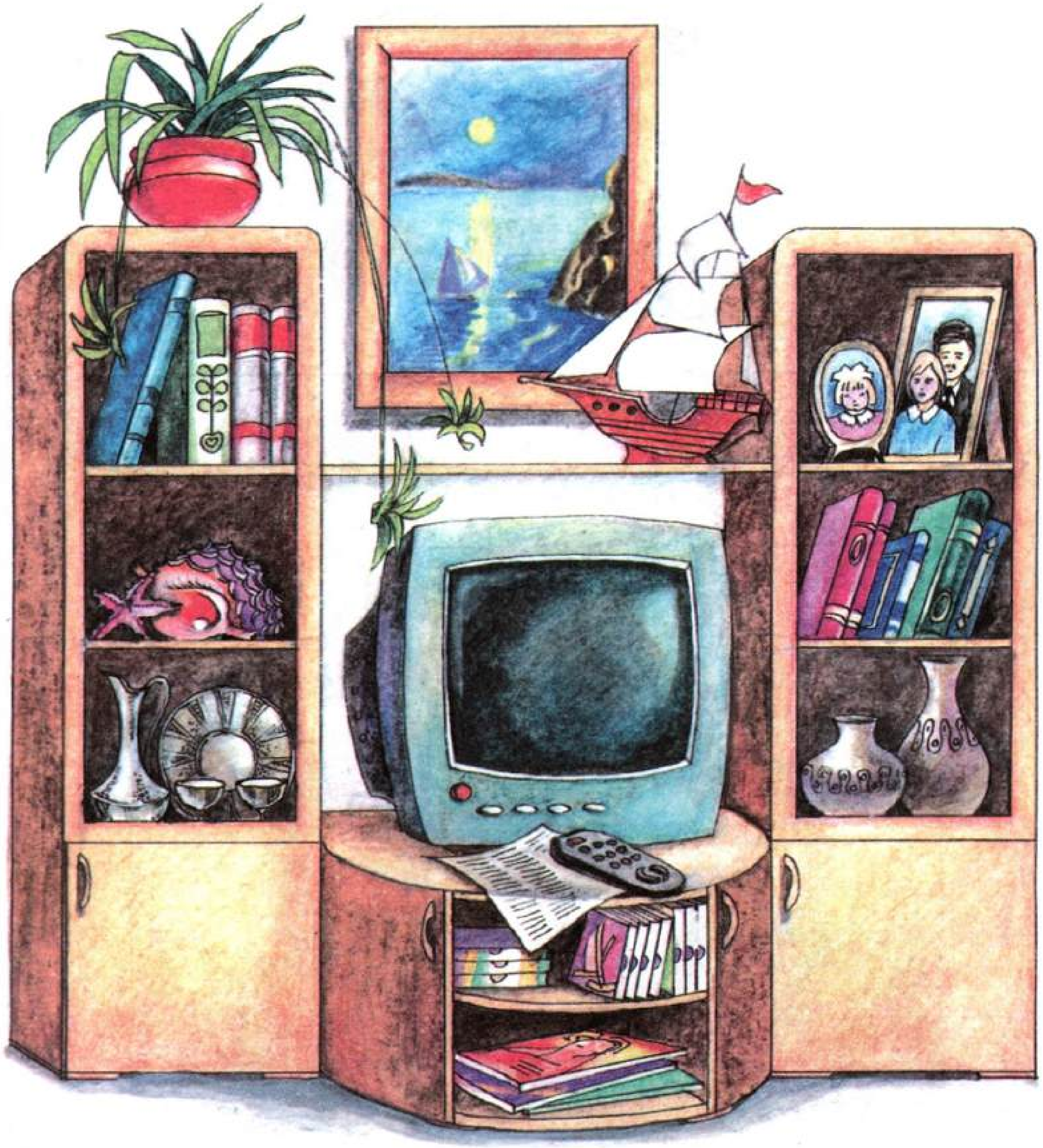

2 Уңдагы, сулдагы, алдагы, арттагы, өстәге, астагы әйберләрне күрсәт.

3 Сул яктагы кешеләрне күрсәт.

4 Кисемтәләрне күрсәт.

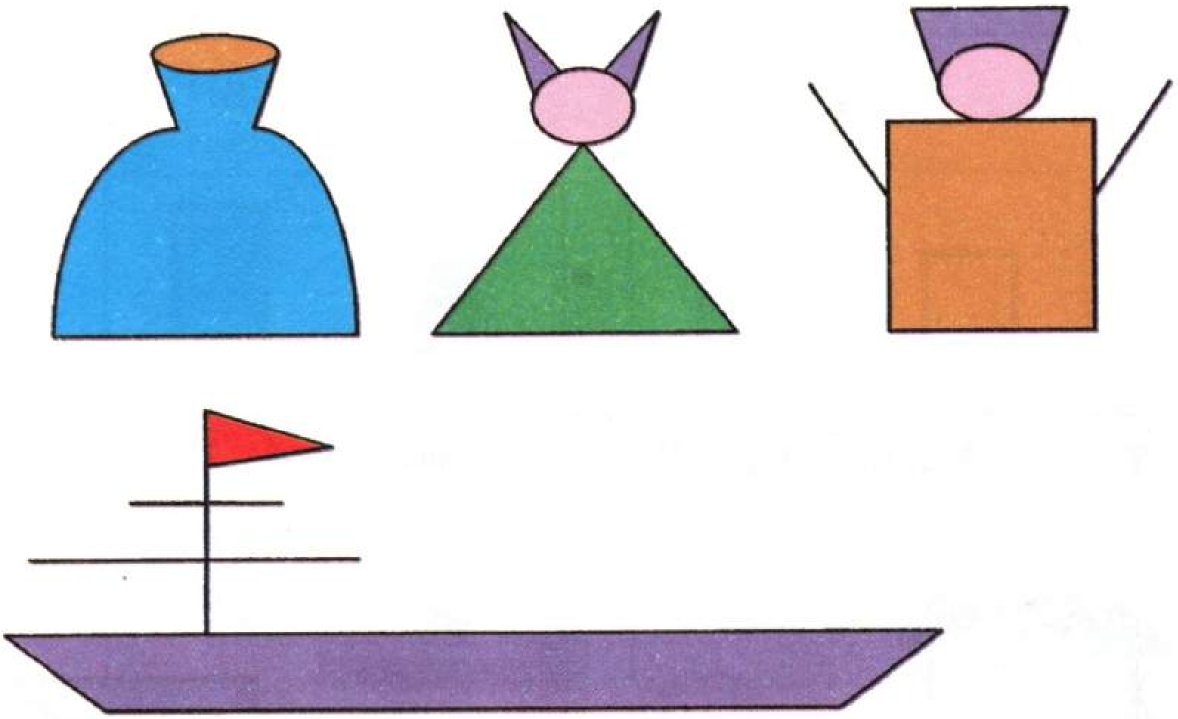

5 Нокталарны кисемтәләр белән тоташтыр.

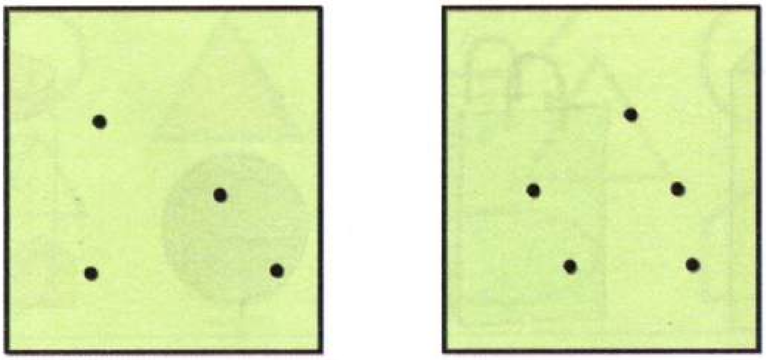

6 Һәр ике нокта аша туры үткәр.

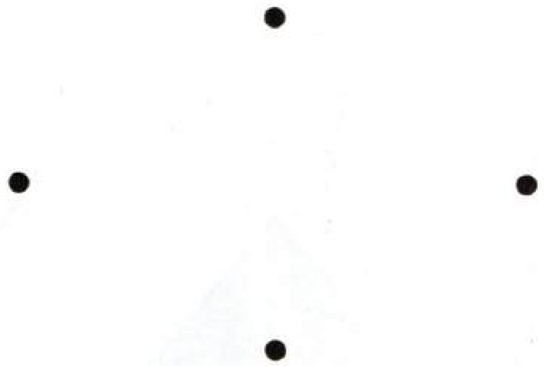

7 Кайсы предмет артык?

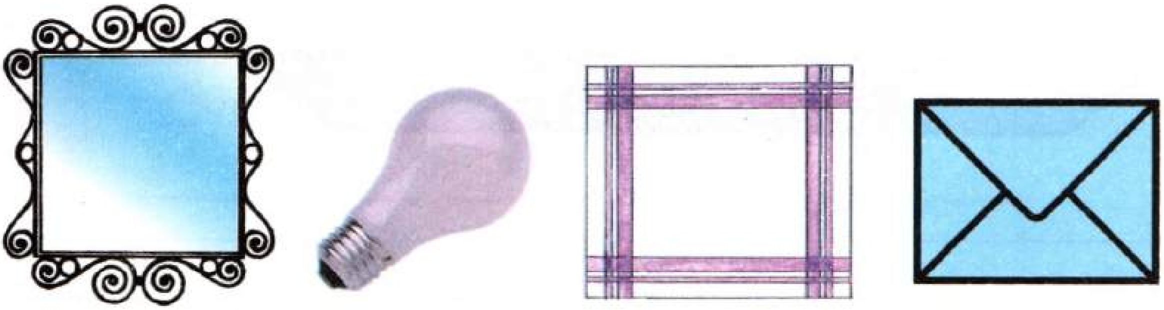

ЗУРЛЫКЛАР

8 Чагыштыр.

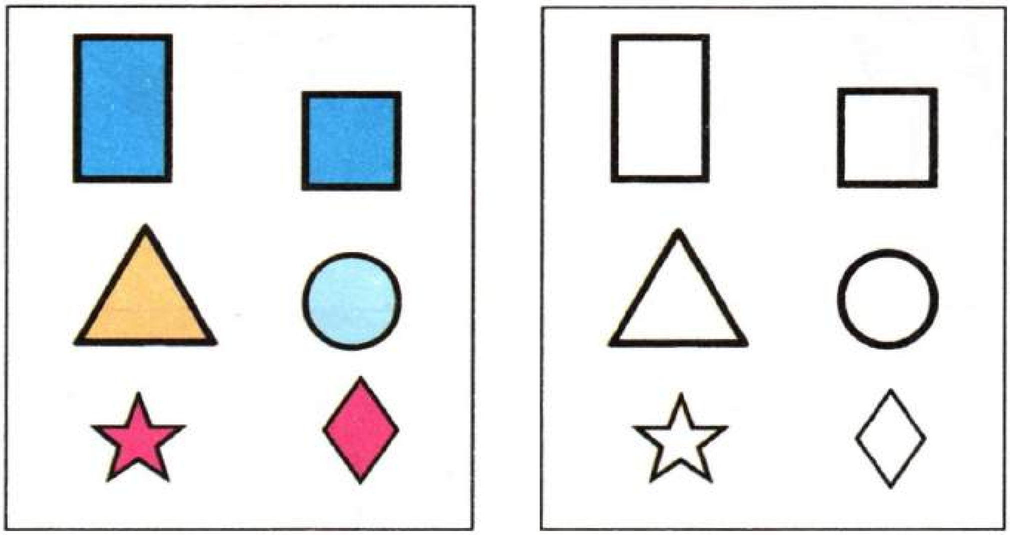

9 Чагыштыр.

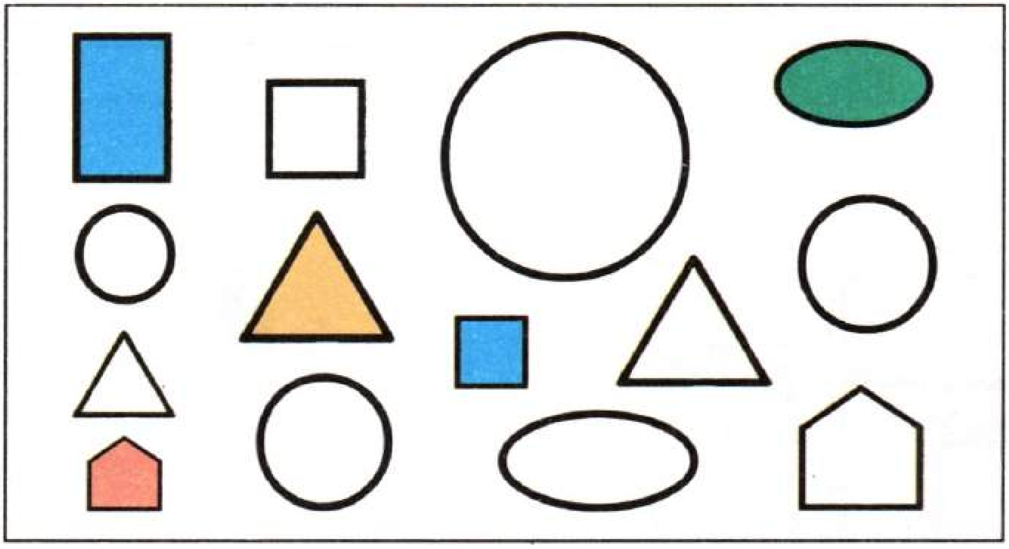

Чагыштыр.

10

11

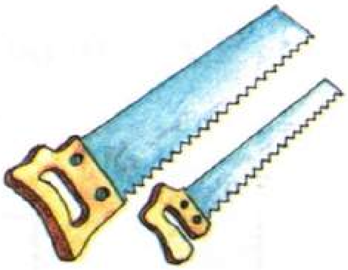

12

13

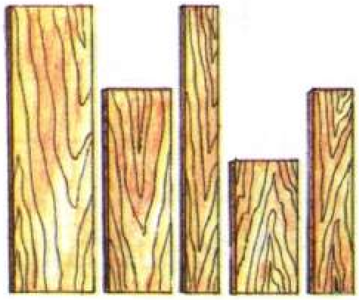

14

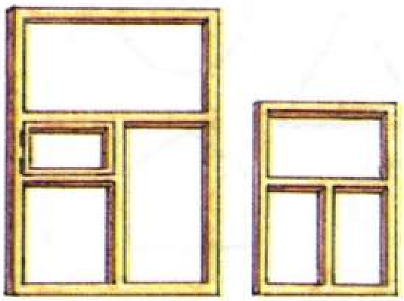

15

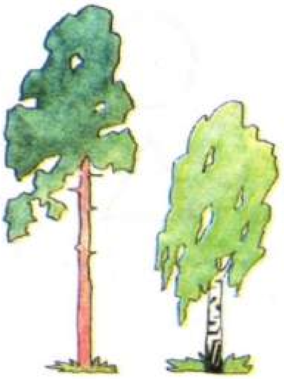

Мәйданнары буенча чагыштыр.

16

17

18

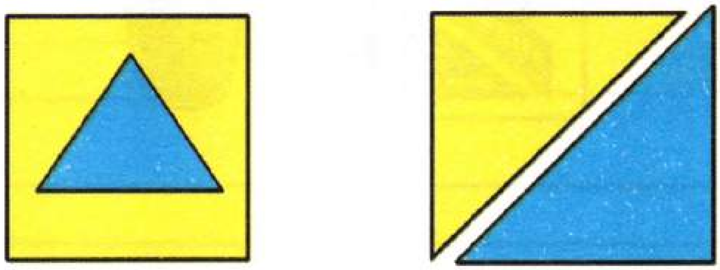

19

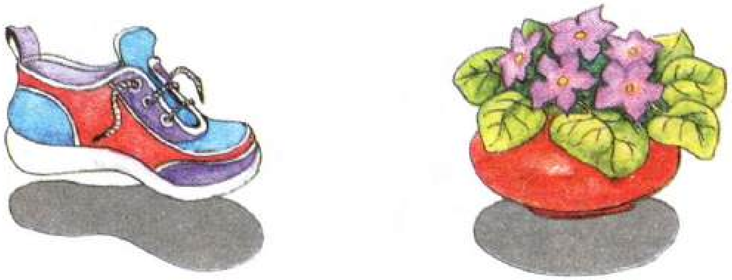

Күләмнәре буенча чагыштыр.

20

21

22

Тигезме? Тигез түгелме?
Нәрсә буенча?

23

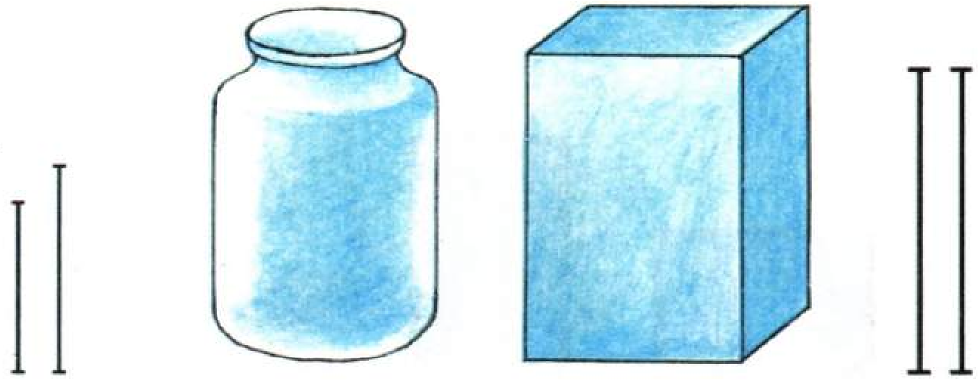

24

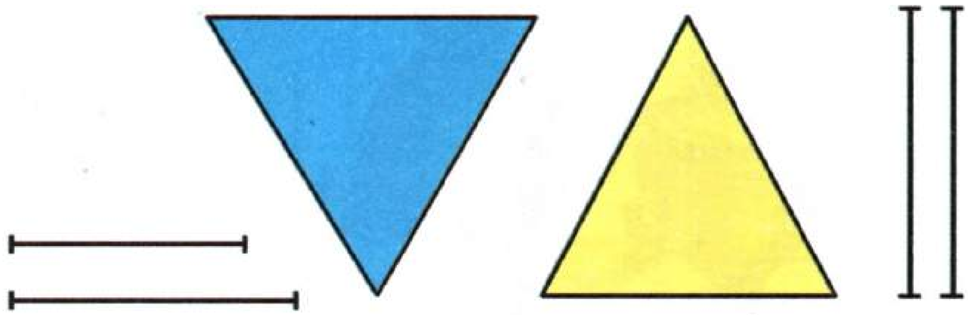

25

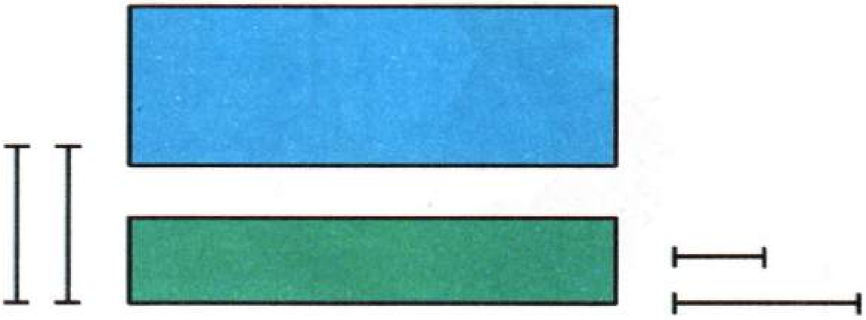

Тигез. Тигез түгел.
Нинди зурлык буенча?

26

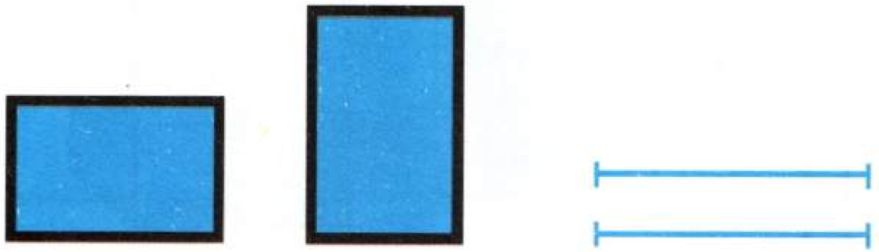

27

28

Массалары тигезме?
Тигез түгелме?

29

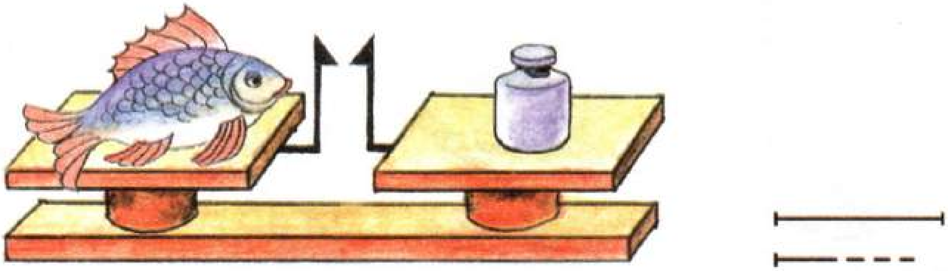

30

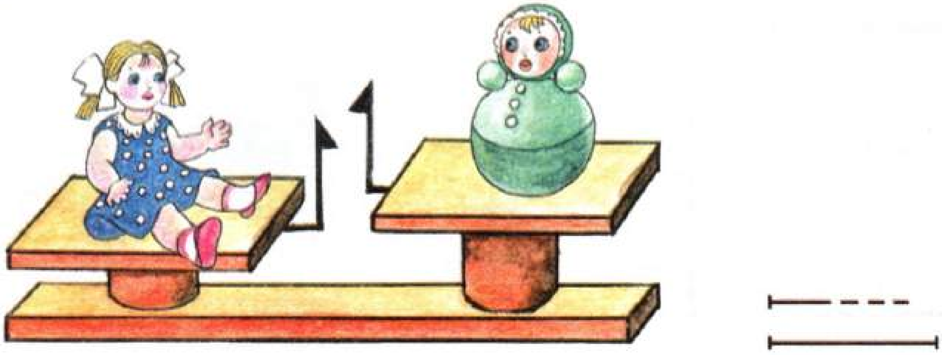

31

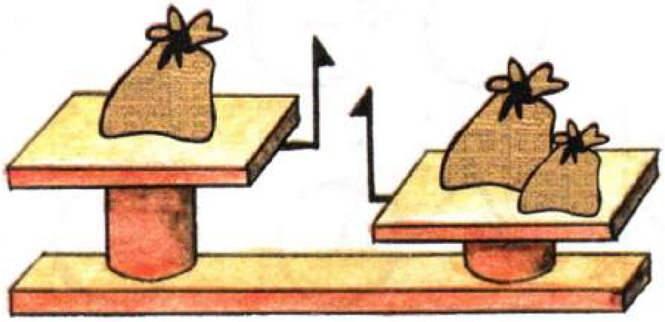

Төркемнәрне чагыштыр.

32

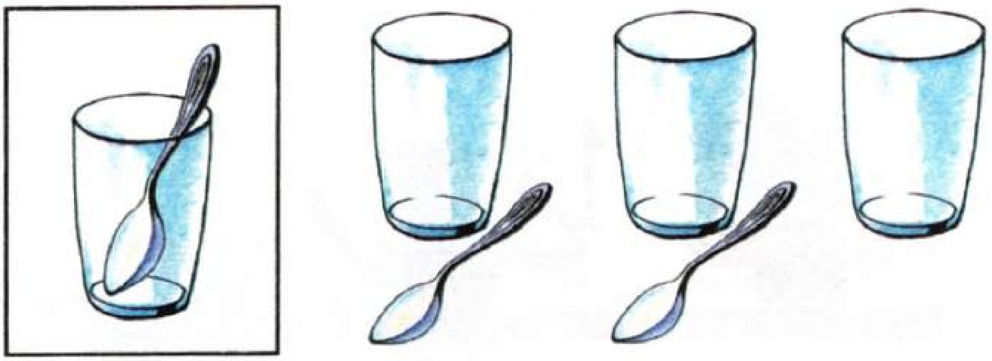

33

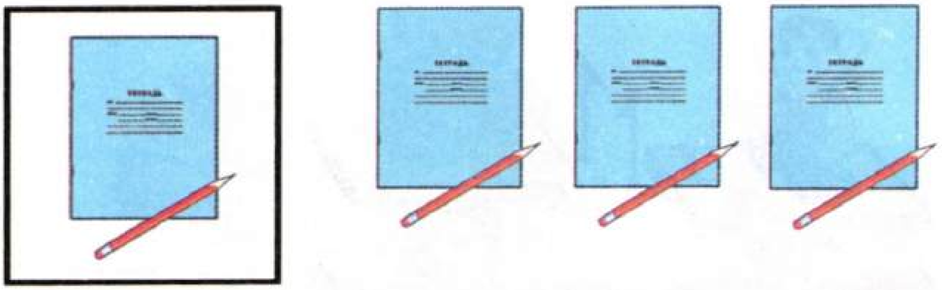

34

Чагыштыр.

35

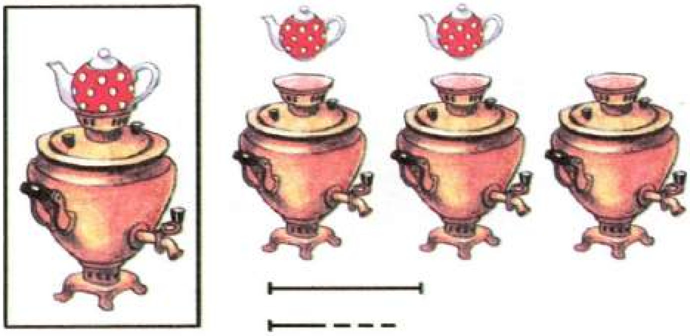

36

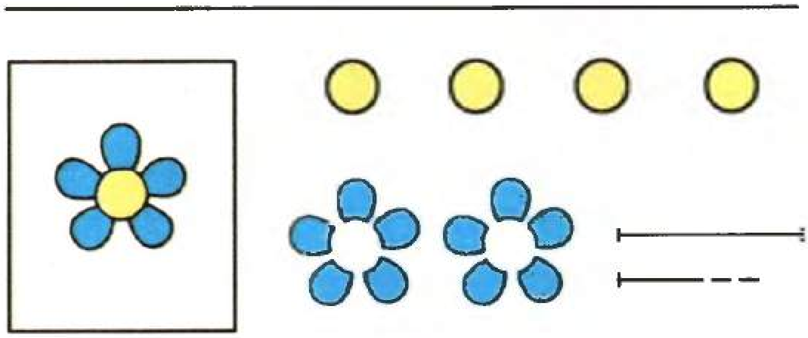

37

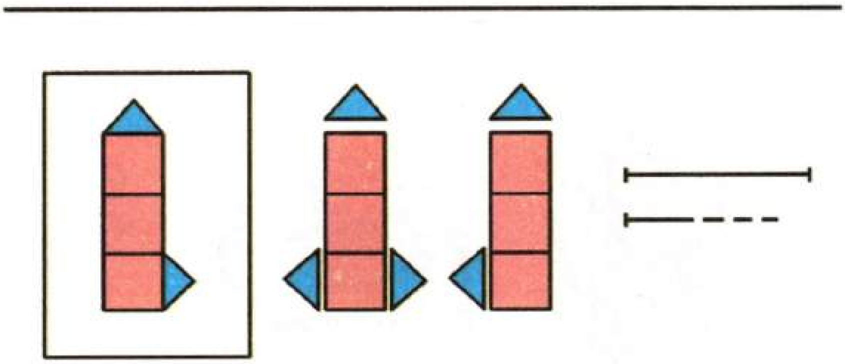

Нинди зурлык буенча чагыштырганнар?
Зурлыклар тигезме?

38

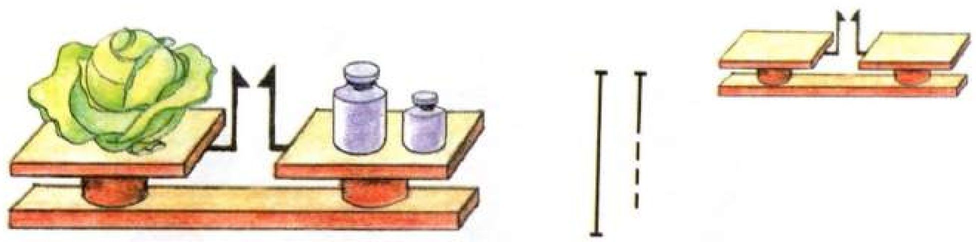

39

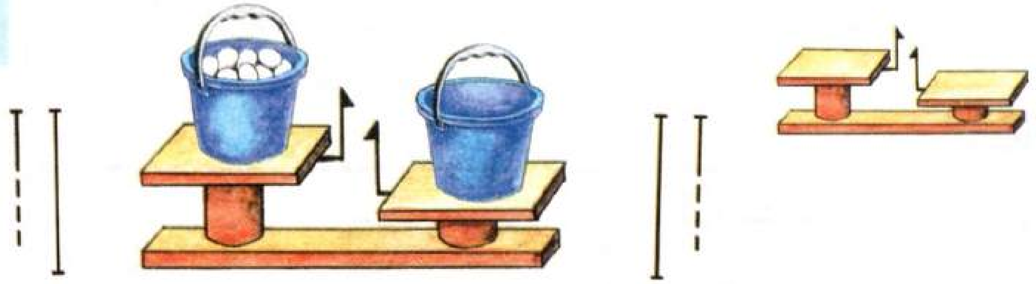

40

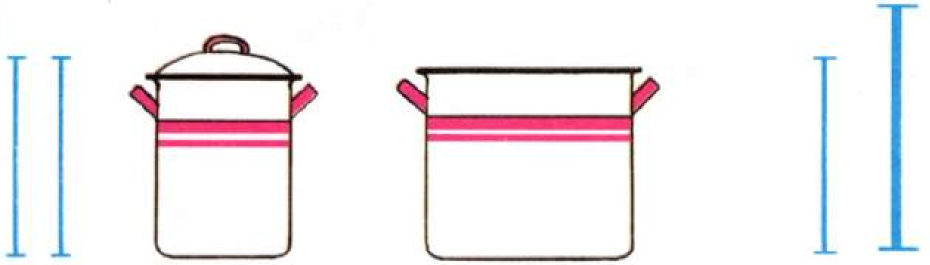

41

Нинди зурлык буенча чагыштырганнар?

42

М = Н

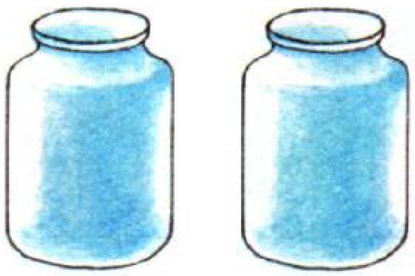

К = Е

43

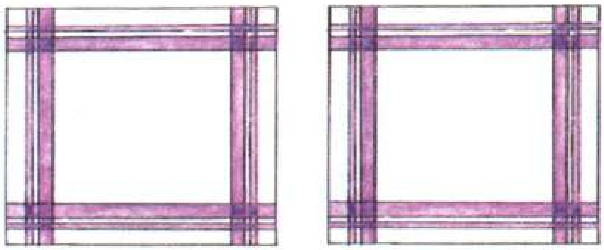

Я = У

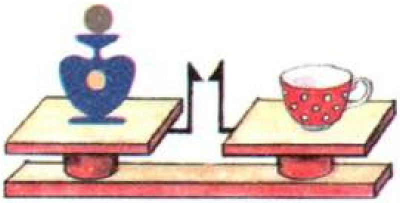

С = А

44

П = Р

Б = Ш

Нинди зурлык буенча чагыштырганнар?

45

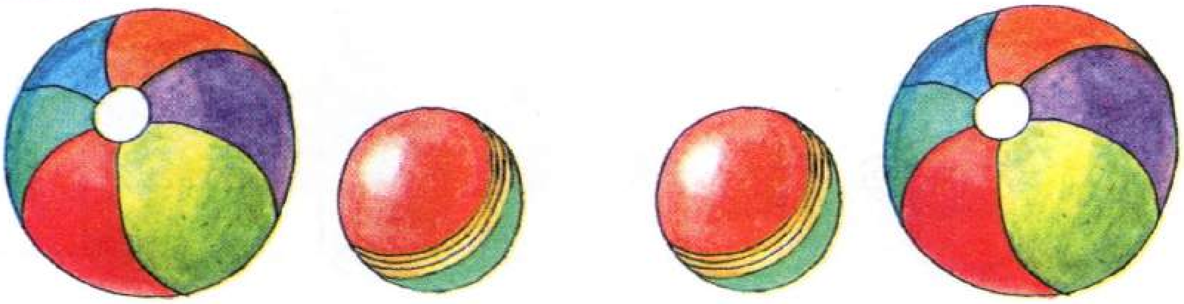

Б ≠ И И ≠ Б

46

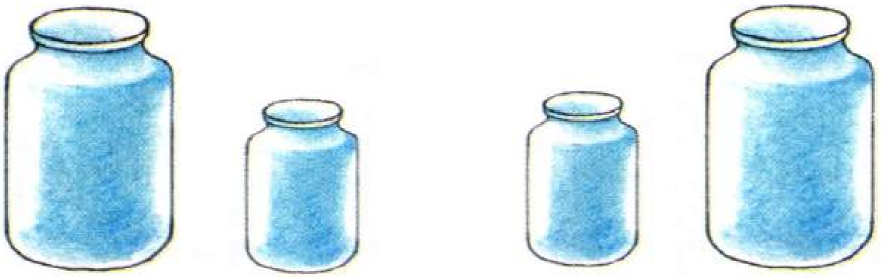

Ө ≠ Д Д ≠ Ө

47

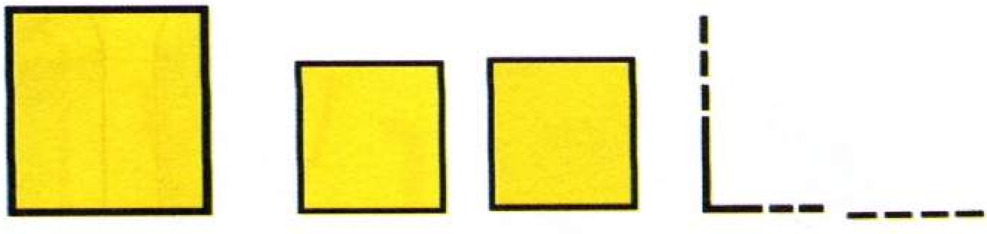

К ≠ Е Е ... К

Зурракмы? Кечерәкме? Нинди зурлык буенча чагыштырганнар?

48

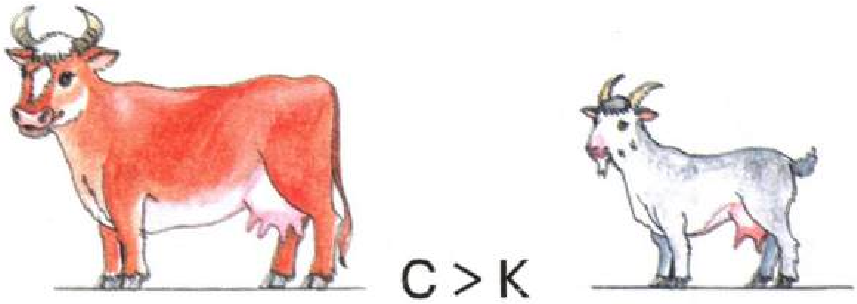

С > К

49

А < М

50

В ... Л

51

Н ... Б

Р ... Е

Тигезсезлектән тигезлеккә күч.

52

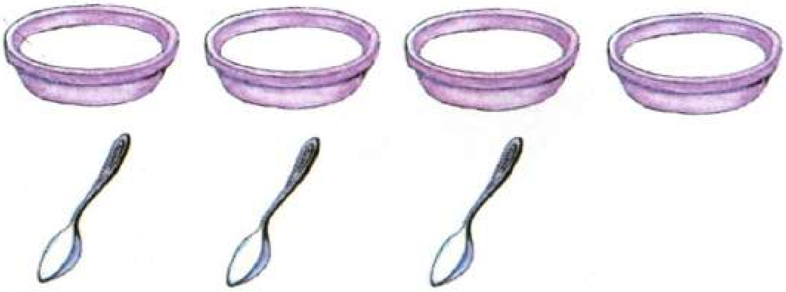

Т > К   А = К

53

Ш < С   П = С

54

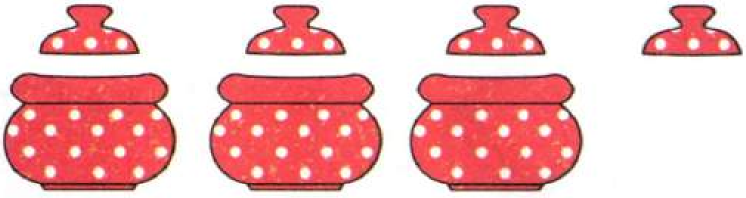

Р > Я   Е = Я

55

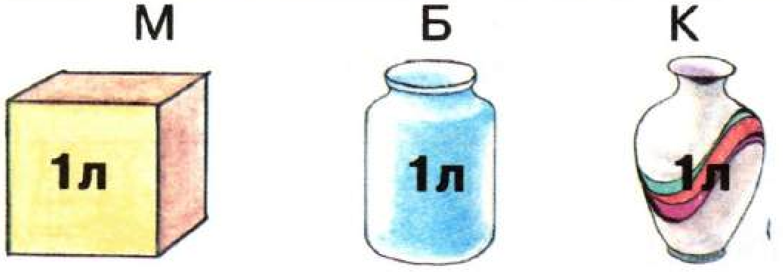

М = Б   Б = К   М ... К

56

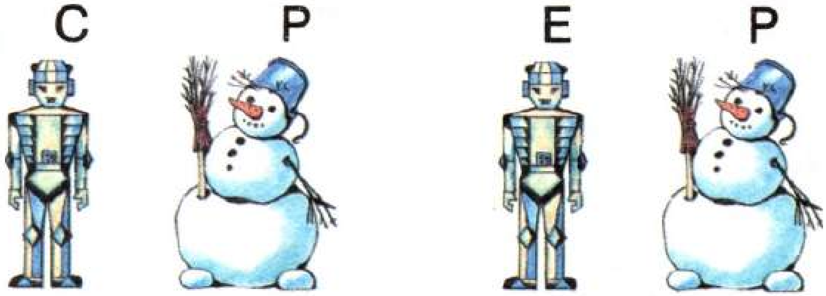

С = Р   Р = Е   С ... Е

57

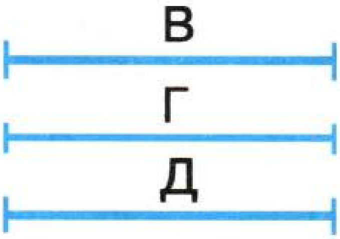

В = Г
Г = Д
В ... Д

58

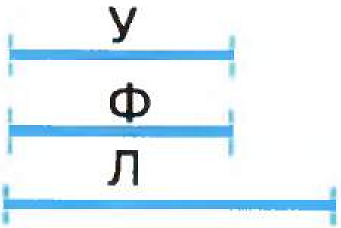

У = Ф
Ф < Л
У ... Л

Зурлыкларга туры килгән хәрефләрне яз.

59

500 г

100 г

250 г

? А > Б   ? Б > С   ? А ... С

60

? И < Ө   ? Ө < Д   ? И ... Д

61

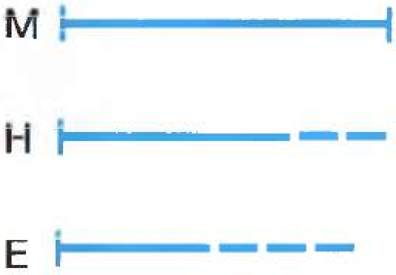

М > Н

Н > Е

М ... Е

Чагыштыр.

62

Б И Ө Д

Б ... И   И ... Ө   И ... Д   Б ... Ө

63

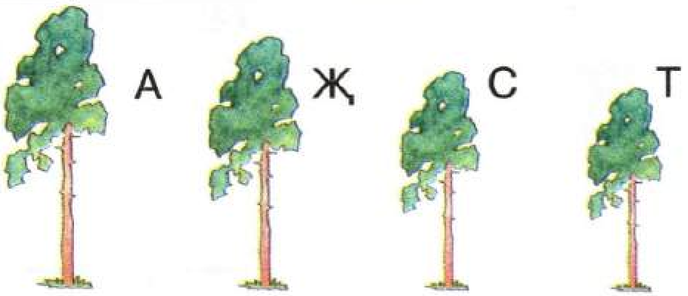

Җ ... А   С ... Җ   А ... Җ   С ... Т
Җ ... С   С ... Т   Җ ... С

64

Рәткә тез.

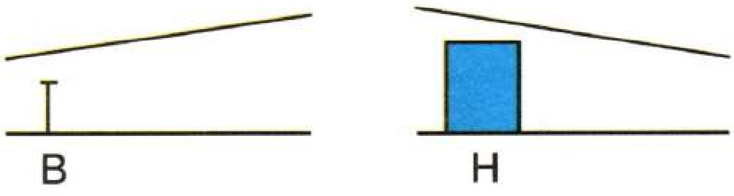

Г > В   В ... Е   М < Н   М ... Р
Е > Г   Н < Р

ЗУРЛЫКЛАРНЫ КУШУ ҺӘМ АЛУ

Тигезлә.

65

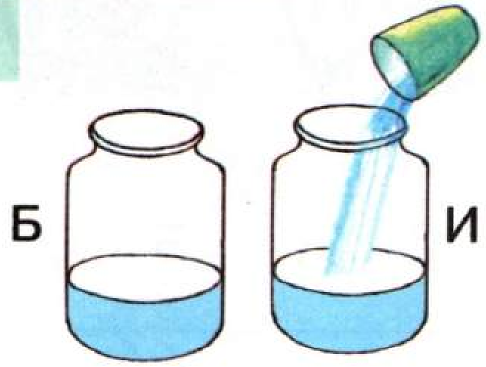

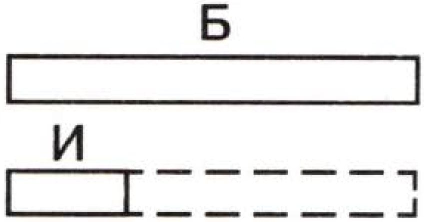

Б > И   Б = Ө   И гә өстә.

66

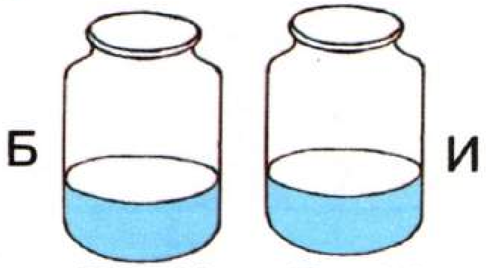

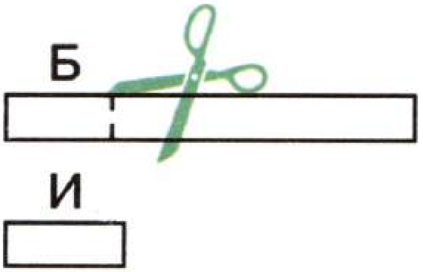

Б > И   Д = И   Б дан бушат.

67

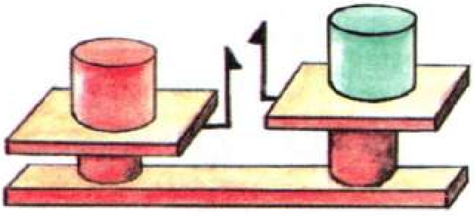

А > С
А = В
?

А > С
Т = С
?

Зурайтылганда (+) Кечерәйтелгәндә (−)

68

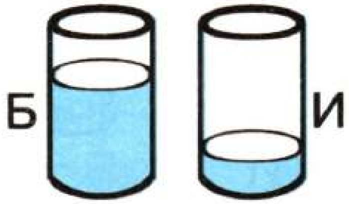

Б > И
Б = Ө

◯ ?

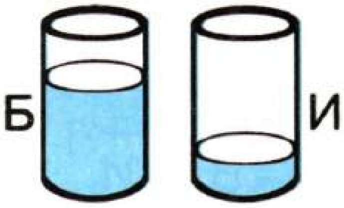

Б > И
Д = И

◯ ?

69

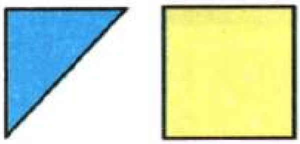

А В

А < В
Г = В (+)

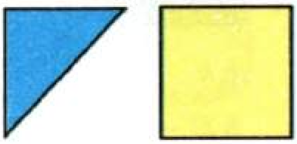

А В

А < В
А = Е (−)

70

(+) Җ < З
? = ?

(−) Җ < З
? = ?

71

(−) К > Л
? = ?

(+) К > Л
? = ?

Тигезлә.

72

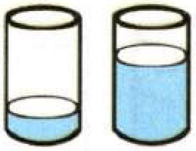

Б ... И

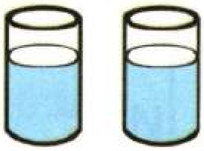

Б + Ө = И
С
С = И

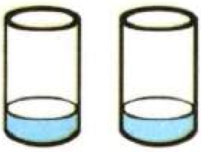

Б = И – Д
А
Б = А

73

М, Н

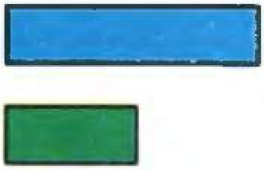

М ... Н
М = Н + ?
М = ?

М, Н

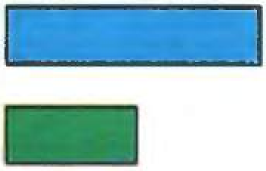

М > Н
М – ? = Н
? = Н

74

А > В
А = В + ?
А = ...

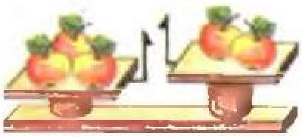

А > В
А – ? = В
... = В

75

К > Л
К = ...

П < У
... = У

76

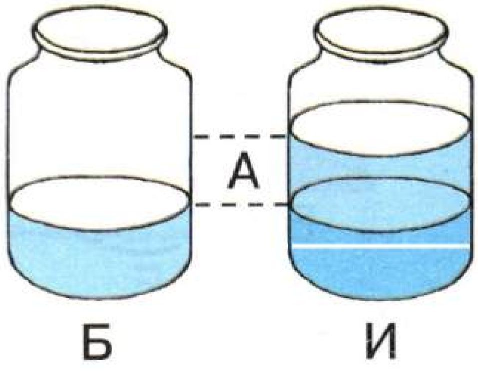

Б < И
Аерма А
Б + А = И
И − А = Б

77

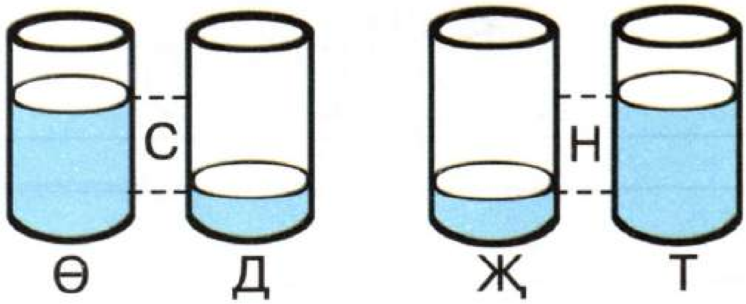

Ө > Д
Аерма С
Ө = ?
Д = ?

Җ < Т
Аерма Н
Җ = ?
Т = ?

78

М > К
Аерма В
М = К ... В
К = М ... В

У < Ф
Аерма Ә
У = Ф ... Ә
Ф = У ... Ә

Тигезсезлеккә күч.

79

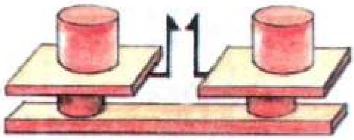

Б И

Б = И

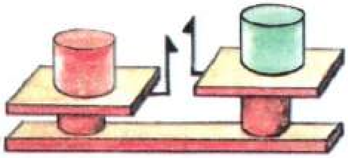

Б < И ... Б

Е

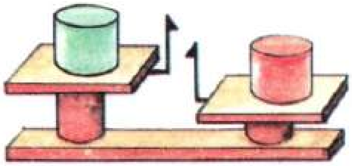

Б > И ... А

С

80

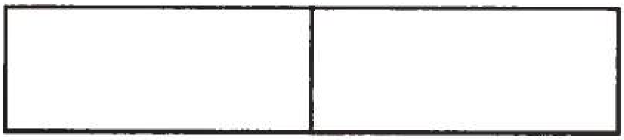

П У

П = У

П < У ... К

П > У ... Л

81

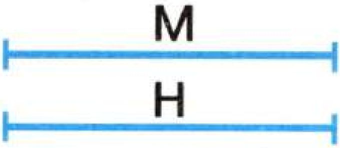

Ф, В, Г, Д

кисемтәләрен төзе.

М = Н

М < Н ... Р М ... Т > Н

Ф Г

М > Н ... У М ... Х < Н

В Д

Ук белән күрсәт.

82

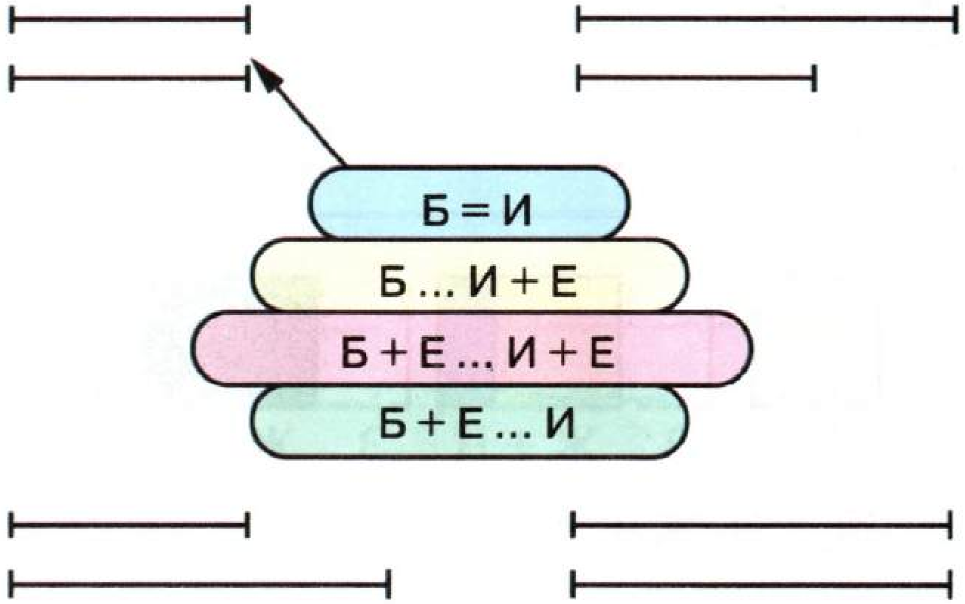

83

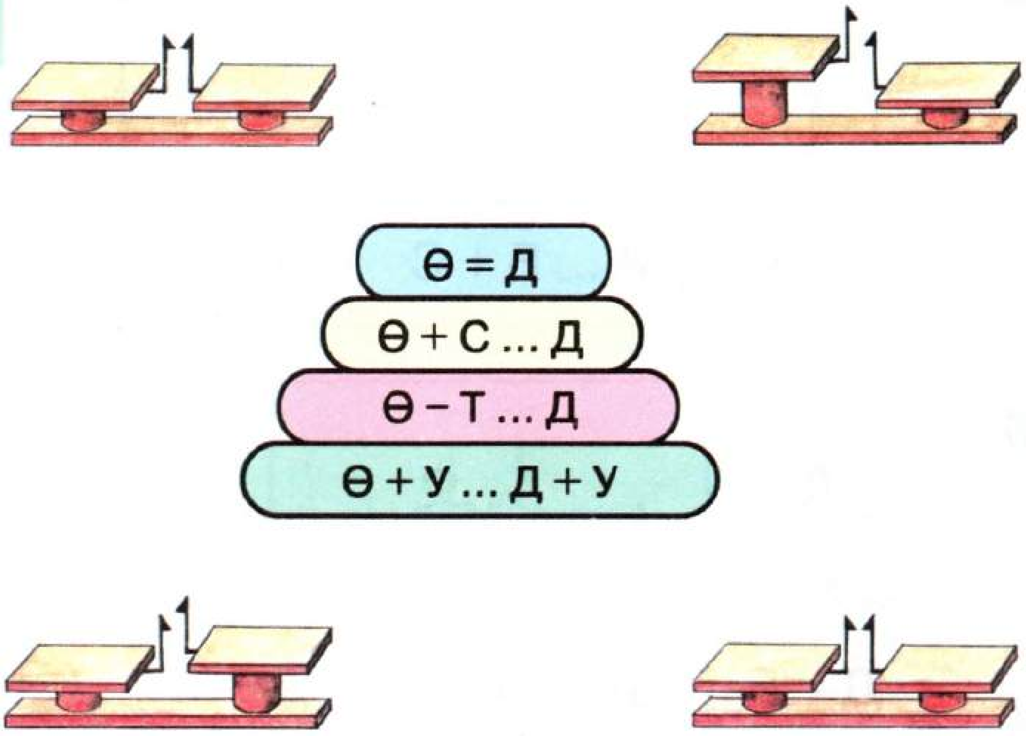

84

Тигез. Тигез түгел. Тигез.

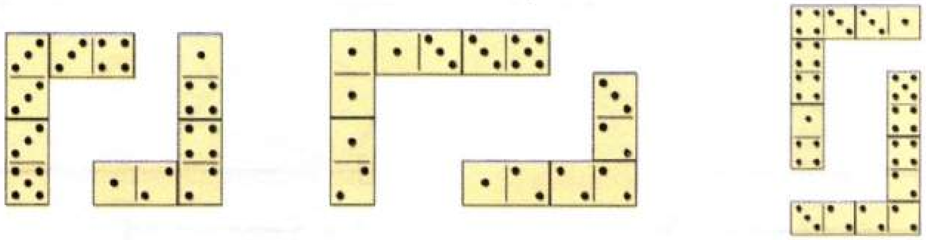

Ә = П Ә + Р ... П Ә + Р ... П + Р

85

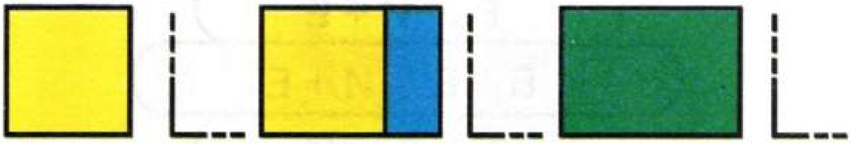

Җ З Җ + Н З Җ + Н З + Н

Җ = З Җ + Н ... З Җ + Н ... З + Н

86

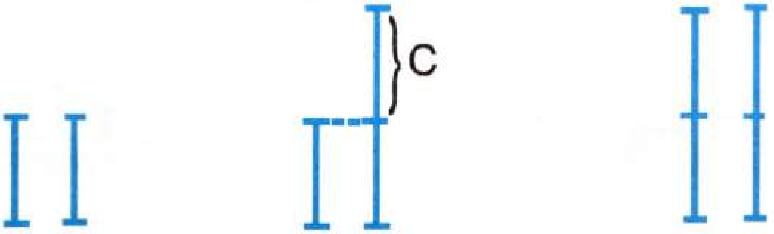

А = Б А ... Б + С А + С ... Б + С

87

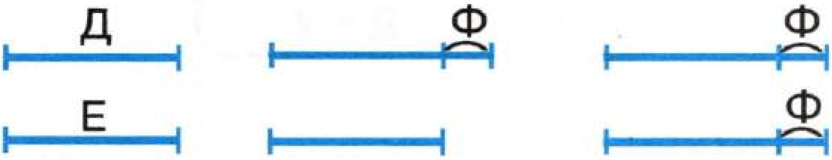

Д = Е Д + Ф ... Е Д + Ф ... Е + Ф

Кисемтәләр кулланып эшлә.

88

Ә = Б
Ә − Т ... Б

Ә = Б
Ә ... Б − Е

89

И = Ө
И < ⌣

И = Ө
⌣ < Ө

90

Д > А (аерма С)
Д = ⌣

Д > А (аерма С)
⌣ = А

91

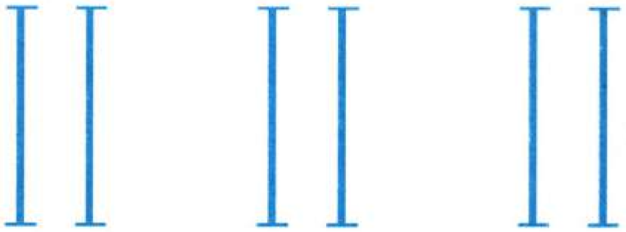

К = М   К = М   К = М

К − П ... М   К − П ... М − П   К + Е ... М + Е

92 М, А, Б ны тасмалар белән күрсәт.

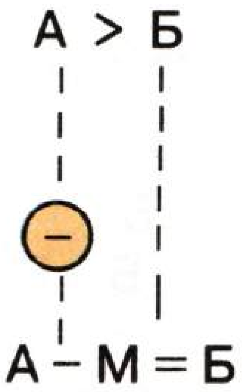

93 К, М, А ны кисемтәләр белән күрсәт.

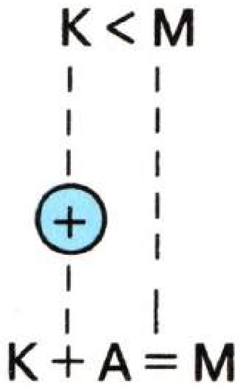

94 Хәрефләр белән язып бетер.

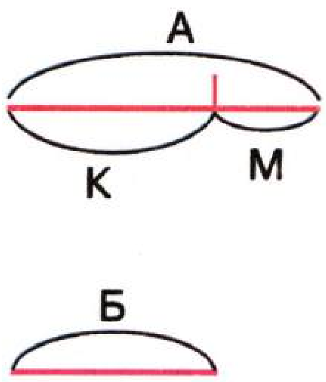

А = Б + ...
Б = А − ...
К = А − ...
К + М = ...

САННАР

95

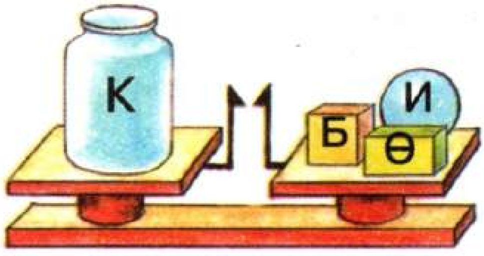

К = Б + И + Ө

96

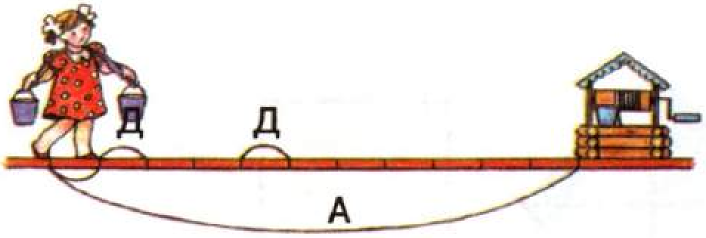

А = Д + Д + …

97

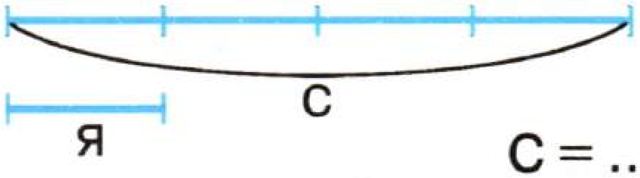

С = …

98

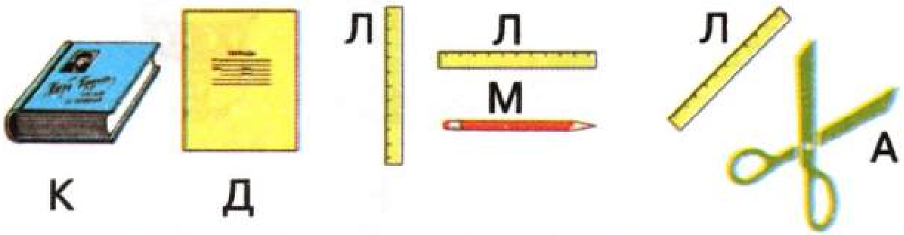

К … Д Л … М Д … А

К … Л М … А К … М

99 Б га тигез булган кисемтәне тап.

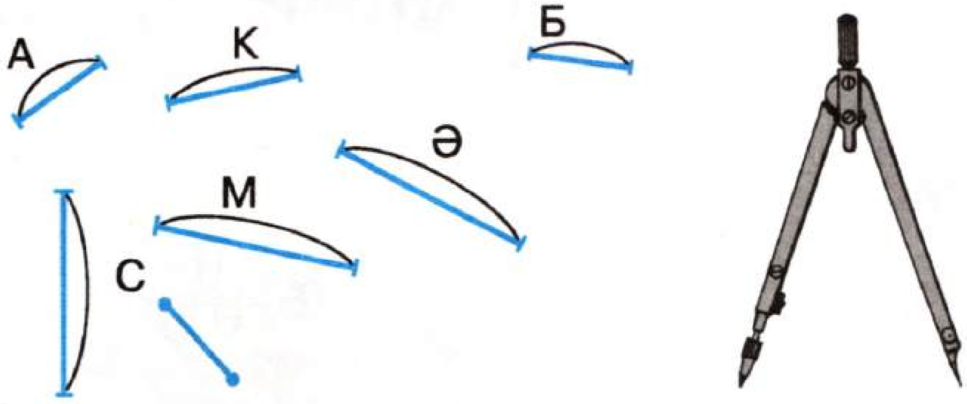

100 Мәйданнары тигезме?

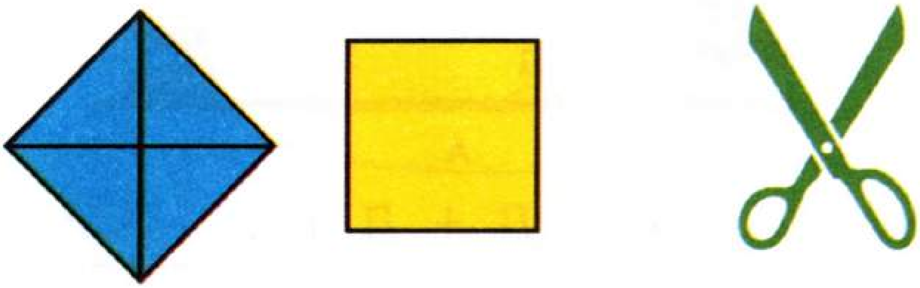

куллан

101

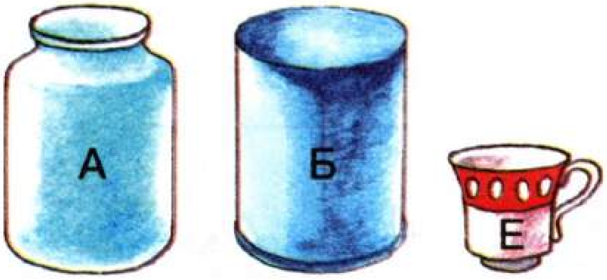

А = Е + Е + Е + Е

Б = Е + Е + Е + Е + Е

А ... Б

102 Ярдәмче зурлык У.

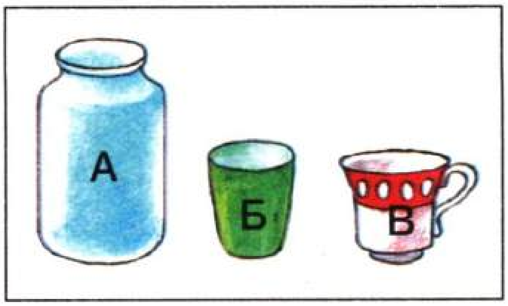

А + Б + В = У К = У + У + У + У

103 Г кисемтәсен төзе.

Г = ә + ә + ә + ә

104 Т кисемтәсен төзе.

Т = М + Н + С

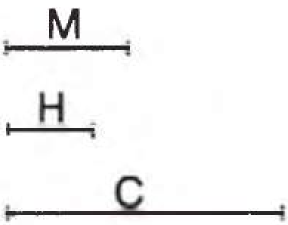

105 Үлчәмнәр һәм тамгалар.

0 0 0 0 — тамгалар

үлчәм

106

тамгалар

||||||||||||||||||

үлчәм

107

Үлчәм.
Тамгалар.
Зурлык.
?

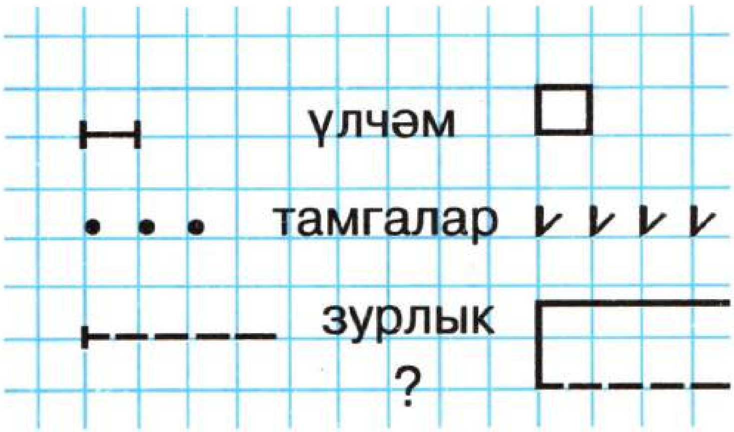

108

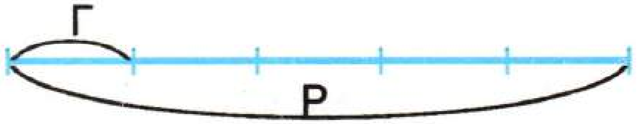

Г —IIIII→ Р

Г — үлчәм
IIII — тамгалар
Р — зурлык

109

Ү —?→ М

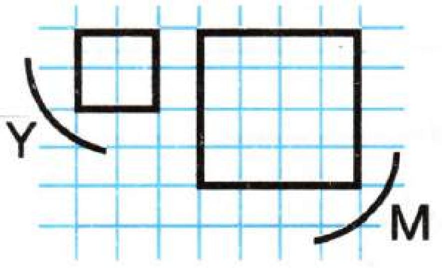

110

? —IIIII→ Н

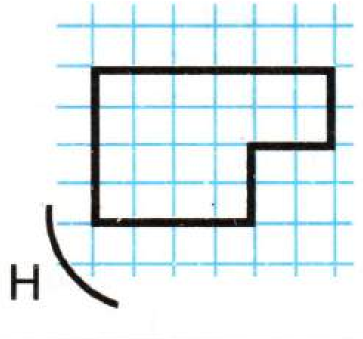

111

Л —IIII→ ?

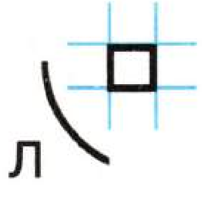

112

Агыйделнең аръягында
Үсә микән бөрлегән?
Кайсыгызны сайлап алыйм,
Барыгыз да бер дигән.

Ү — үлчәм

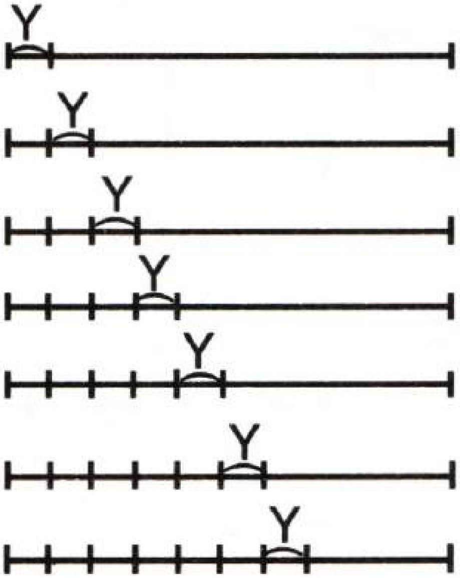

Агыйделнең
аръягында
Үсә
микән
бөрлегән
Кайсыгызны
сайлап

Ү —сайлап→ С

Ү —микән→ М

Ү —үсә→ Ә

С, М, Ә озынлыгын күрсәтегез.

113 Үлчәм һәм тамга-сүз кулланып, зурлык төзе.

Җиләк җыям, как коям
Дәү әнигә бүләккә.
Монда җиләк күп икән,
Аю-бүре юк микән?

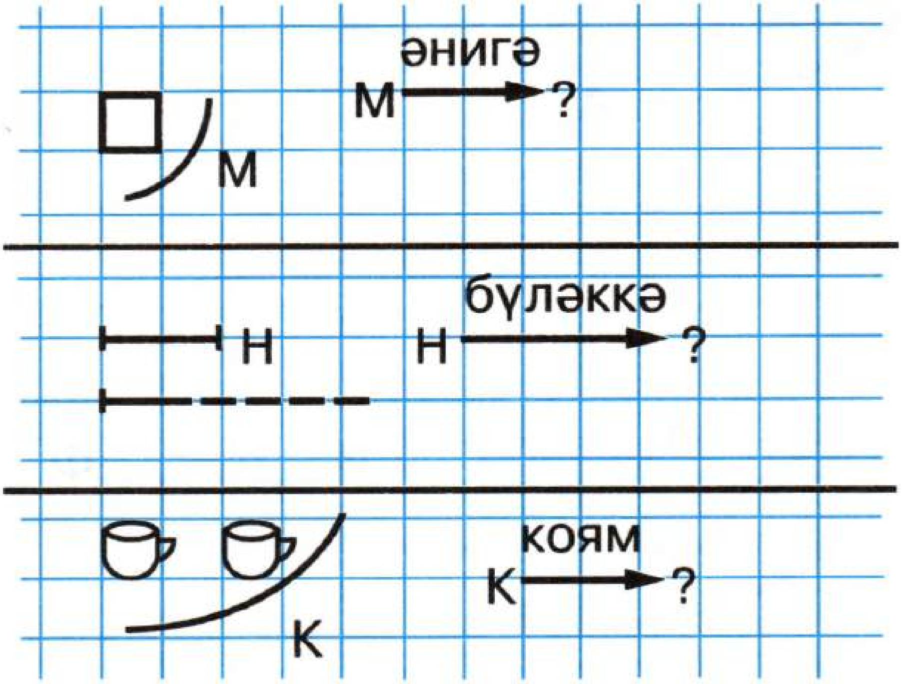

114 Сүзне тап.

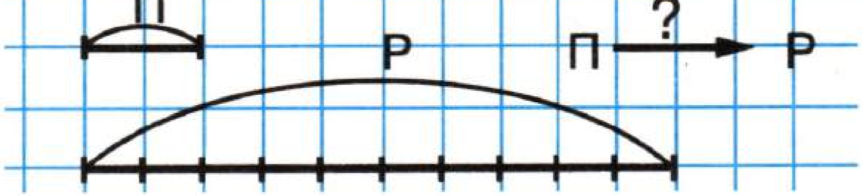

Зурлыклар төзе.

115

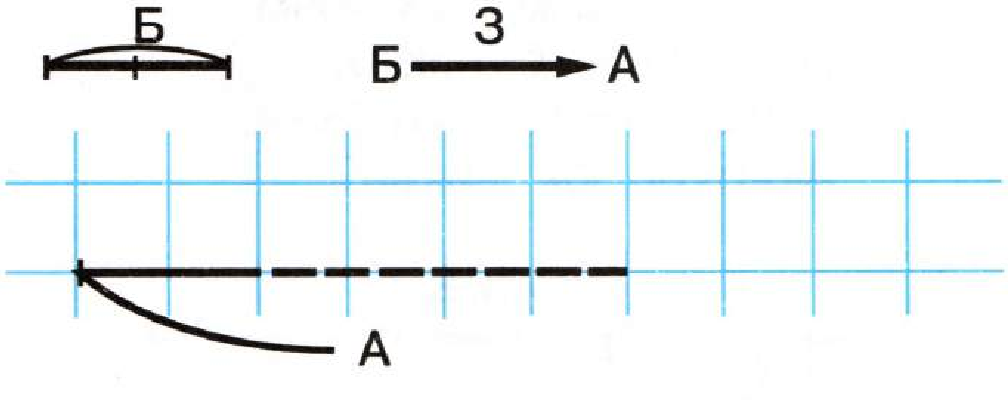

116

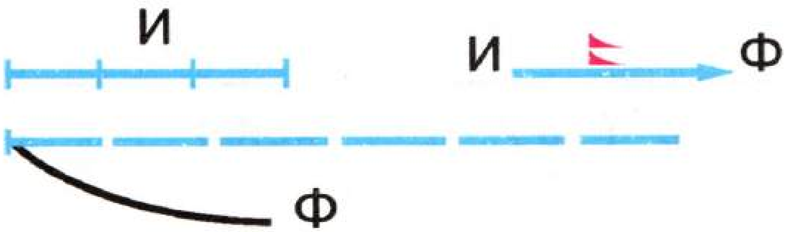

117

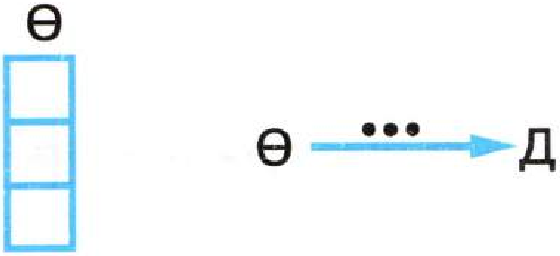

118

Җ —•••→ К   Ә —••→ Ф

119

Ү —5→ М   Л —3→ Н

120

Е —▼▼▼→ З   Җ —▼▼▼ ▼▼→ Х

121

Саннарны билгелә.

122

123

124

125

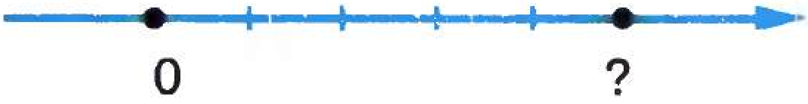

126

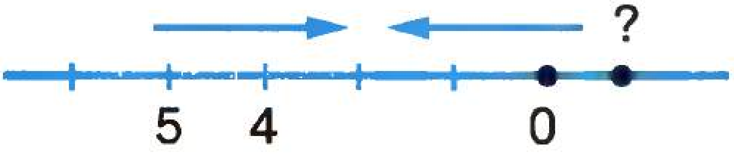

127

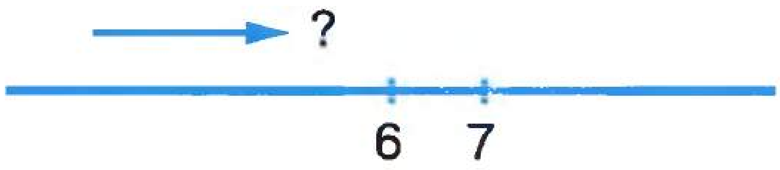

128 2, 4, 6 саннарын билгелә.

129 5, 7 саннарын билгелә.

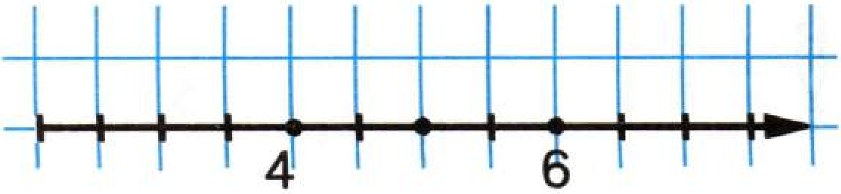

130 4 һәм 9 саннарын билгелә.

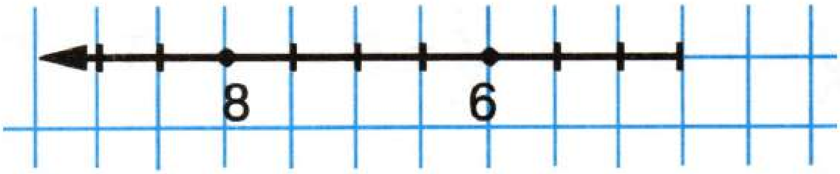

131 Башлангыч ноктаны билгелә.

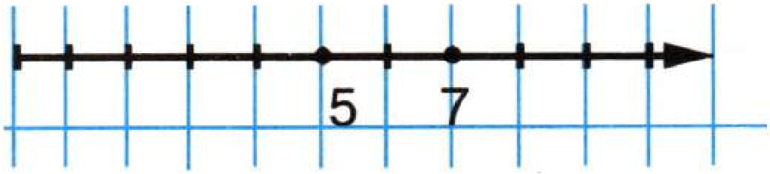

132

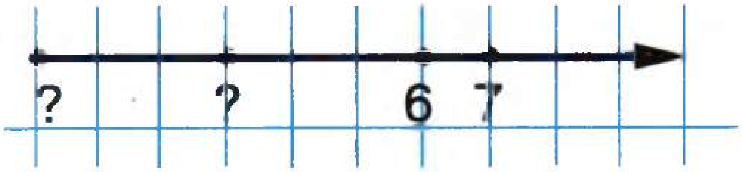

133

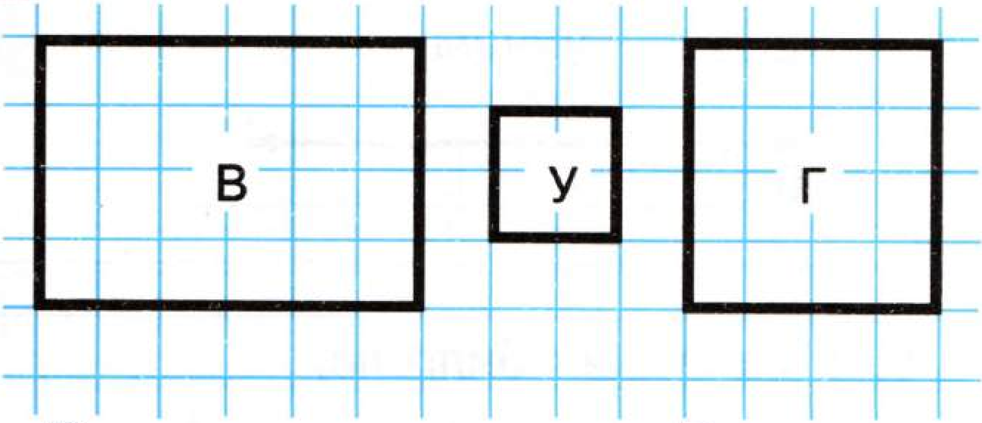

$\frac{В}{У} = \ldots$ $\frac{Г}{У} = \ldots$

В … Г

134

$\frac{Т}{Ж} = 7$ $\frac{С}{Ж} = 5$ Т … С

$\frac{А}{Д} = 4$ $\frac{В}{Д} = 7$ А … В

135

М = 5 С К = 3 С Е = 7 С

М … К К … Е М … Е

136

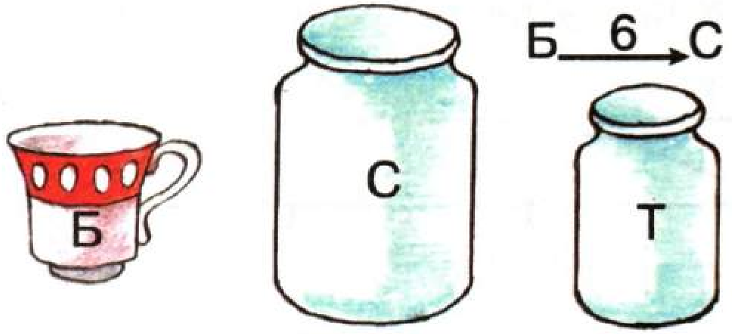

$\frac{С}{Б} = 6$ $\frac{Т}{Б} = 2$

С … Т

137

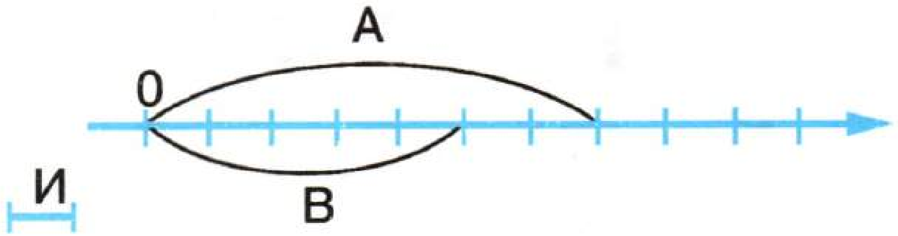

$\frac{А}{И} = \ldots$ $\frac{В}{И} = \ldots$

А … В

138

$М = 5\Theta$ $Н = 4\Theta$ $К = 7\Theta$

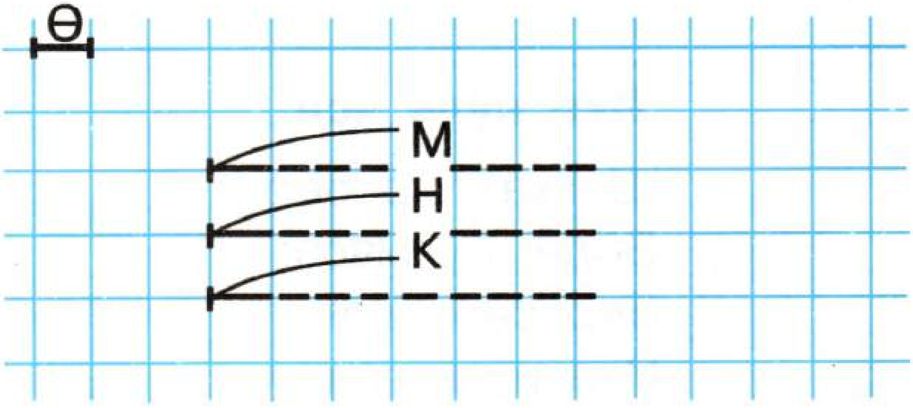

М … Н М … К Н … К

139 Санлы туры ярдәмендә үлчәү.

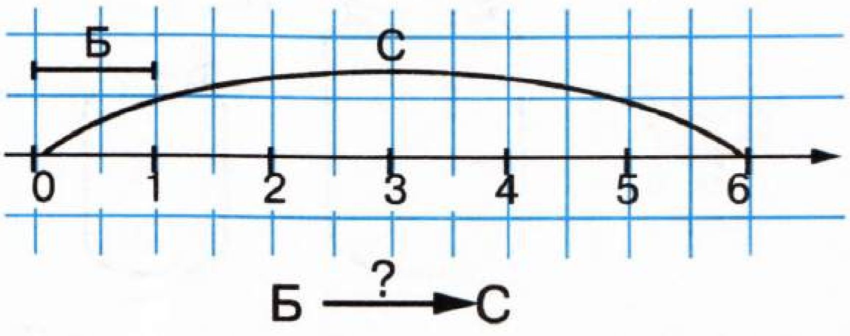

140 Санлы турыда ⟶ билгелә.

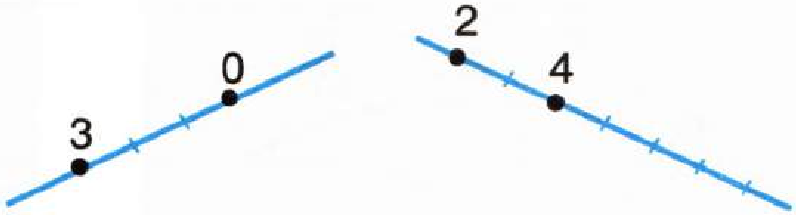

141 5 санын билгелә.

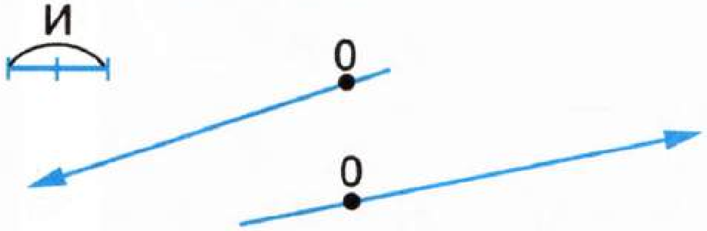

142

Ике нуль яса.

Шаккаттыр бер,
Әйдә, булмаса:
Бер сигездән
Ике нуль яса.

(Х. Халиков)

143 Санлы туры ярдәмендә җавап яз.

3 + 2 =	8 − 2 =
5 + 2 =	7 − 3 =
6 + 2 =	9 − 4 =
2 + 5 =	12 − 2 =
3 + 4 =	11 − 3 =

144

5 ... 8	5 =
7 ... 4	7 =
6 ... 3	3 =
8 ... 9	9 =
6 ... 2	2 =

145

9 саны 8 дән ничәгә зуррак?
7 саны 9 дан ничәгә кимрәк?
5 не ничәгә арттырсаң, 10 була?
9 ны ничәгә киметсәң, 4 була?

146

[4] + [ ] = (9)	(10) − [4] = [ ]
(12) − [ ] = [7]	(8) − [3] = [ ]
[6] + [ ] = (11)	( ) − [5] = [7]

147

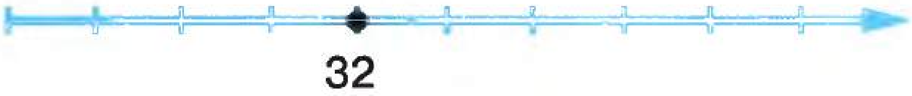

32 + 1 =	32 + 2 =	32 + 3 =
32 − 1 =	32 − 2 =	32 − 3 =

148 Җавапны күрсәт.

В + 1	В + 2	В + 3	В + 4
В − 1	В − 2	В − 3	В − 4

149 Саннарны чагыштыр.

29 ... 30	32 ... 34	34 ... 30
32 ... 31	33 ... 29	29 ... 33

150 М, Н, К саннарын күрсәт.

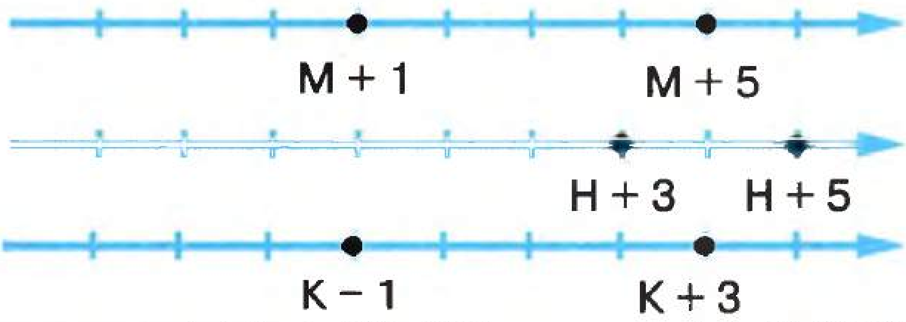

Мәсьәләләрне санлы туры кулланып чиш.

151 Әлфиянең А курчагы бар, Ләйләнең 1 гә күбрәк. Ләйләнең ничә курчагы бар?

152 Ринатның С машинасы бар, Маратның 2 гә кимрәк. Маратның ничә уенчык машинасы бар?

153 Түгәрәккә В малай йөри, ә кызлар 3 кә артык. Түгәрәккә ничә кыз йөри?

154 Тәнзиләнең Т әкият китабы бар. Алсуның 2 гә азрак. Алсуның ничә әкият китабы бар?

155 Сыйныфтан 6 малай бию түгәрәгенә йөри. Кызлар саны 5 кә артык. Ничә кыз бию түгәрәгенә йөри?

156 Нияз — 7, Фәнис 2 гә кимрәк агач утыртты. Фәнис ничә агач утыртты?

157 Санлы туры ярдәмендә эшлә.

$\boxed{5} + \square = \textcircled{8}$ 5 не ничәгә арттырсаң, 8 була?

158 $\textcircled{10} - \square = \boxed{6}$ 10 ны ничәгә киметсәң, 6 була?

159 $\bigcirc - 4 = 7$ Ничәне 4 кә киметсәң, 7 була?

160 $\square + 3 = 8$ Нинди санны 3 кә арттырсаң, 8 була?

161 $\textcircled{11} - \square = \boxed{5}$ 11 не нинди санга киметсәң, 5 була?

162 $\square + \boxed{5} = \textcircled{11}$ Нинди санны 5 кә арттырсаң, 11 була?

163 Санлы туры кулланып эшлә.

9 + 1 =	8 + 1 =	7 + 1 =
9 + 2 =	8 + 4 =	7 + 4 =
9 + 3 =	8 + 5 =	7 + 3 =
9 + 4 =	8 + 3 =	7 + 6 =

164

6 3 тән ничәгә ...?	6 =
8 12 дән ничәгә ...?	12 =
5 11 дән ничәгә ...?	5 =
6 5 тән ничәгә ...?	6 =

165 Фәнисәгә — 6, Маратка 9 яшь.
Сеңлесе ничә яшькә кечерәк?

166 Алиягә — 5, Рөстәмгә 7 яшь.
Абыйсы ничә яшькә зуррак?

167

○ − 3 = 4	○ − 4 = 5
3 + □ = 8	5 − □ = 2
8 + □ = 12	12 − □ = 9

168 6 саны 4 тән 2 гә зуррак.
... саны ... 2 гә зуррак.

169 Санлы туры кулланып исәплә.

$9 - 2$	$5 - 3$	$0 + 3$
$8 - 3$	$5 - 5$	$6 + 0$
$4 - 4$	$3 - 3$	$0 + 0$

170 $>, <, =$ билгеләрен куй.

5 ... 3	6 ... 9	7 ... 8
5 ... 5	9 ... 9	3 ... 3

171 ? урынына сан яз.

$7 - ? = 3$	$5 + ? = 5$
$8 - ? = 0$	$? + 9 = 9$
$6 - ? = 4$	$0 - ? = 3$

172 ? урынына сан яз.

$3 > 1$ дән ? гә	$6 < 4$ тән ? гә
$9 > 5$ тән ? кә	$0 < 9$ дан ? га

173 ? урынына сан яз.

$5 > ?$	$? < 7$
$9 < ?$	$? < 0$

174 Санлы турыда күрсәт.

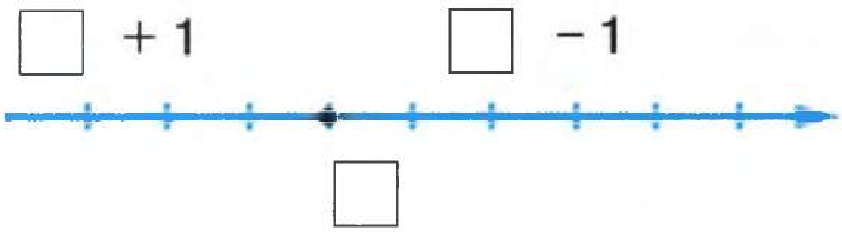

175 Исеңдә калдыр.

1 + 1 = 2	2 − 1 = 1
2 + 1 = 3	3 − 1 = 2
3 + 1 = 4	4 − 1 = 3
4 + 1 = 5	5 − 1 = 4
5 + 1 = 6	6 − 1 = 5
6 + 1 = 7	7 − 1 = 6
7 + 1 = 8	8 − 1 = 7
8 + 1 = 9	9 − 1 = 8
9 + 1 = 10	10 − 1 = 9

176 Санлы турыда күрсәт.

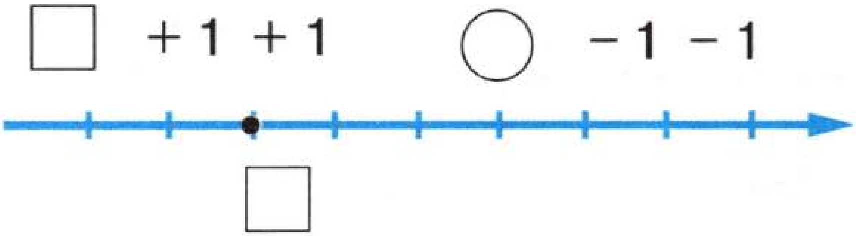

4 + 1 + 1	6 + 1 + 1	7 − 1 − 1
5 + 1 + 1	7 + 1 + 1	8 − 1 − 1

177 Санлы турыда күрсәт.

178

$5 + 2 =$	$8 - 2 =$
$5 + 1 + 1 =$	$8 - 1 - 1 =$
$4 + 2 =$	$5 - 2 =$
$6 + 2 =$	$6 - 2 =$
$8 + 2 =$	$7 - 2 =$

179 Исеңдә калдыр.

$1 + 2 = 3$	$10 - 2 = 8$
$2 + 2 = 4$	$9 - 2 = 7$
$3 + 2 = 5$	$8 - 2 = 6$
$4 + 2 = 6$	$7 - 2 = 5$
$5 + 2 = 7$	$6 - 2 = 4$
$6 + 2 = 8$	$5 - 2 = 3$
$7 + 2 = 9$	$4 - 2 = 2$
$8 + 2 = 10$	$3 - 2 = 1$
	$2 - 2 = 0$

180 Санлы турыда күрсәт.

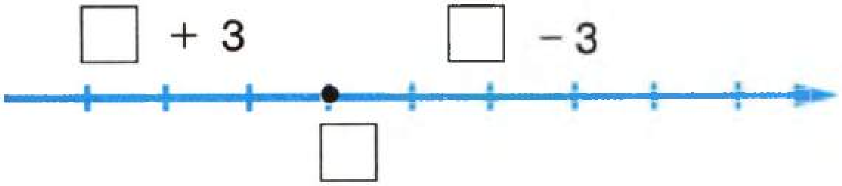

181 Тигез саннарны тоташтыр.

☐ + 2	☐ + 3
☐ + 1	☐ − 3
☐ + 1 +1 + 1	☐ + 1 + 1
☐ − 2	☐ − 2
☐ − 2 − 1	☐ − 1 − 1
☐ − 3 − 1 − 1	☐ + 2

182

1 + 3 = 4	10 − 3 = 7
2 + 3 = 5	9 − 3 = 6
3 + 3 = 6	8 − 3 = 5
4 + 3 = 7	7 − 3 = 4
5 + 3 = 8	6 − 3 = 3
6 + 3 = 9	5 − 3 = 2
7 + 3 = 10	4 − 3 = 1
	3 − 3 = 0

183 Чишелеше буенча мәсьәләләр төзе.

6 + 3 =
6 + 2 + 1 =

8 − 3 =
8 − 2 − 1 =

КУШУ ҺӘМ АЛУ

184 Зурлыкны өлешләрдән җыеп була.

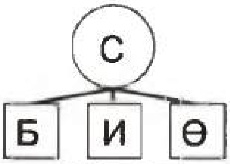

185 Өлешләргә бүл.

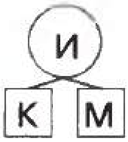

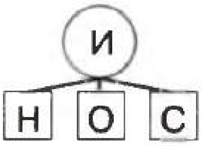

186 Мәйданның өлешләрен күрсәт.

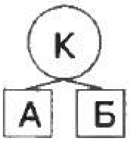

187 Ү, Е, Л массаларын күрсәт.

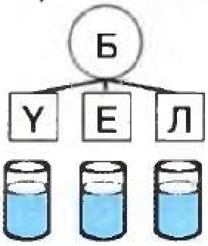

188 4 санының составын яз.

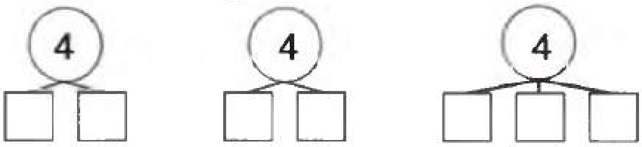

189 5 санының составын яз.

190 Квадратны ике тигез кисәккә бүл.

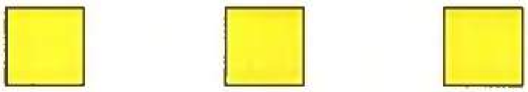

191

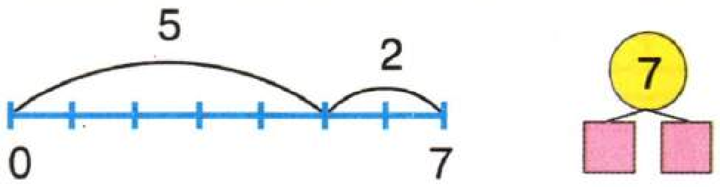

192 А — бөтенме, өлешме?

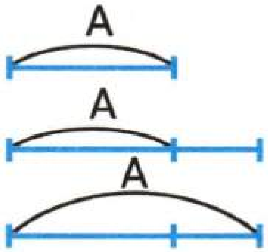

А — өлеш
А — бөтен

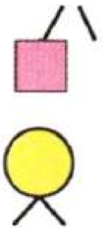

193 Зурлыкларны хәрефләр белән билгелә. Схемага хәрефләрне яз.

194 Зурлыкны өлешләргә бүл. Хәрефләр белән билгелә.

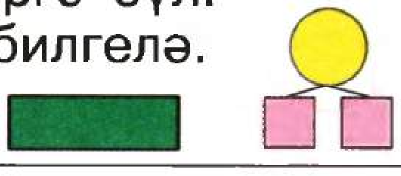

195 Бөтен зурлыкны һәм өлешләрне билгелә. Сызымны эшләп бетер.

С – А = К

196 Сызымны эшләп бетер, хәрефләрне яз.

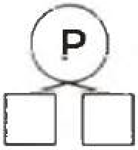

197 Тигезлекләргә карап сөйлә.

И + К = Т — чикләвекләр турында.

Е – М = А — сыерчыклар турында.

198 Сызымга карап, шешәдәге сөт турында сөйлә. Схема төзе.

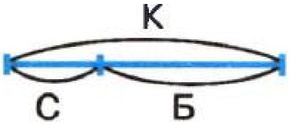

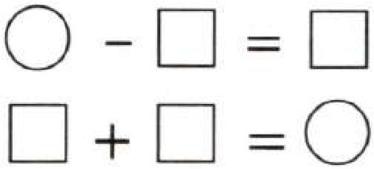

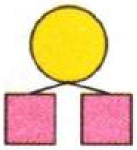

199

Минем белән һәрнәрсәнең
Буен үлчи аласың.
«О» өстәсәң, җир астыннан
Поезд белән барасың.

(Х. Халиков)

200 Савыттагы шикәр комы турында сөйлә. Тигезлекләрдә хата юкмы?

М + Н = П
П + М = Н
П − Н = М

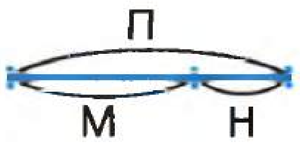

201 Үзең сайлап алган зурлык турында сөйлә, тигезлекләр яз.

○ * □ = Н
○ * □ = Р
□ * □ = ○

202 Киштәдәге китаплар турында сөйлә, тигезлекләр яз.

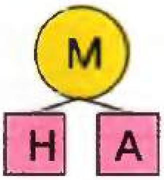

○ − □ = □
□ + □ = ○
○ − □ − □ = 0

203 * урынына кушу яки алу тамгасы куй.

(К) * Й = А   (С) * К = А   [М] * Н = (Е)

204 Үзең сайлап алган зурлык турында сөйлә.

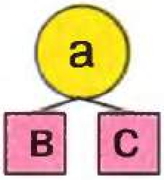

а − в = с   а − в − с = о
а − с = в   в + с = а

205 М һәм Б ны саннар белән алыштыр. 4 кыз һәм М малай тау шуалар.

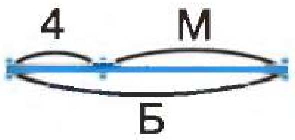

206 Лилия үзенең туган көненә ничә малай һәм ничә кыз киләсен әйткәч, әнисе барысы ничә бала киләсен белде.

Б — ?

207 Тартмадагы алманың массасын үлчәп, ике савытка бүлгәннәр. ? урынына саннар яз.

208 ? билгесен саннар белән алыштыр.

209 ? урынына саннар яз.

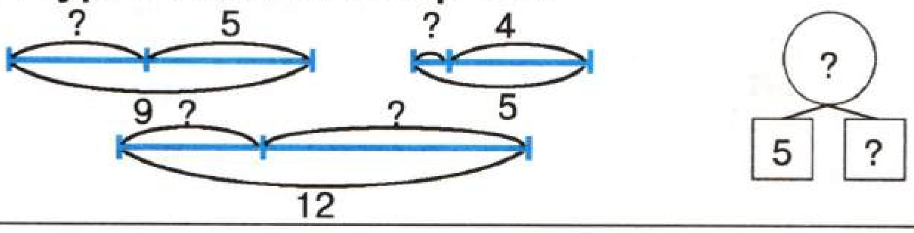

210 Шарлар турында өч мәсьәлә төзе. 12 һәм 4 саннарын куллан.

а − в = с　　а − в = с　　а − в = с

х − □ = □　　○ − х = □　　○ − □ = х

211 Кибеттә сатылган велосипедлар турында мәсьәлә төзе.

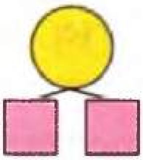

к + а = е　　8 + х = 15

212 Башта балыклар турында, аннары куяннар турында мәсьәлә төзе һәм эшлә.

в − 2 = с

х　4　9

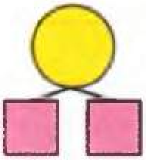

213 Бөтен һәм өлеш зурлыкларны билгелә. 5 һәм 3 саннарын куллан.

К − Ф = С　　А − Б = В　　Г − Д = Е

х − * = *　　* − х = *　　* − х = *

х = ?　　х = ?　　х = ?

214 Мисалларны эшлә.

1 + 7 =　　4 − 2 =

1 + 5 =　　6 − 3 =

1 + 6 =　　8 − 4 =

1 + 8 =　　2 − 1 =

215 $4 + 4 - 7 =$ $8 - 4 - 4 =$

$3 + 3 - 5 =$ $6 - 3 - 3 =$

$2 + 2 - 1 =$ $6 - 3 + 1 =$

216

С = Б + И

Бөтен зурлык өлеш зурлыкларны кушып табыла.

217 К тасмасының озынлыгын тап. Ничек табарга?

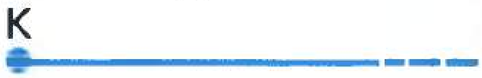

К =

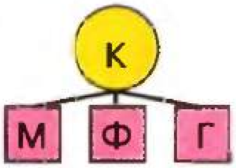

218 Санлы туры кулланып, Р зурлыгын тап.

Р =

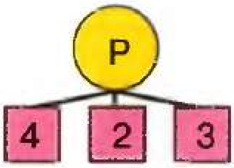

219 В санын калькулятор ярдәмендә исәплә.

В =

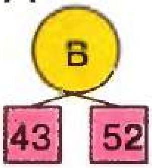

220 Мисалларны эшлә.

$2 + 3$ $8 + 1$ $4 + 2 + 2$

$5 - 1$ $7 - 1$ $7 - 5$

$4 + 2$ $6 + 1$ $5 + 1 + 3$

221 Схемалар яз.

$9 - 5 = 4$

$13 = 16 - 3$

$12 + 4 = 16$

$25 - 3 - 5 = 17$

М − Ө − Ә = Л

А = М − Е

Б + С = И

222 Өлеш зурлыкны табарга кирәк булган мисалларны гына эшлә.

$9 - 4$	$4 + 3$	$9 - 5$
$6 + 3$	$6 - 2$	$8 - 3$
$7 + 2$	$4 - 3$	$8 - 1 - 1$

223 П зурлыгын ничек табарга?

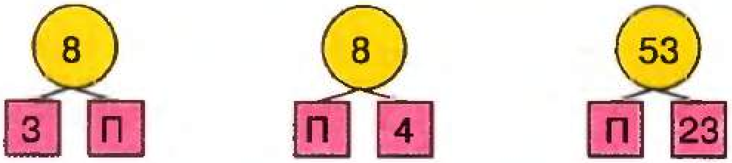

224 Укучылар бакчага 18 төп карлыган, 17 төп алмагач утыртканнар. Нәрсәне исәпләп була?

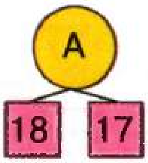

225 Кәримнең 16 маркасы бар иде. Әнисе тагын 6 марка бүләк итте. Кәримнең барысы ничә маркасы булганын нинди юл белән исәпләп була? Билгесез зурлыкны х белән билгелә. $x = ?$

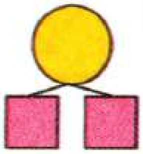

226 Мәктәп сараенда 42 көрәк бар, 17 се — агач көрәк. Ничә тимер көрәк бар?

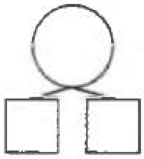

Калькуляторда исәплә. x = ?

227 5 укучы кар көри иде, аларга ярдәмгә 2 укучы малай килде. Ничә укучы кар көри?

228 Бер сыйныфта 32 укучы, икенчесендә 6 га кимрәк. Икенче сыйныфта ничә укучы?

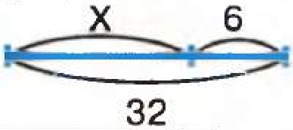

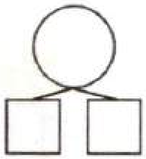

x = ?

229 x ны ничек табарга?

x: 68, 53 x: 19, 31 32: 25, x

230 x ны ничек табарга?

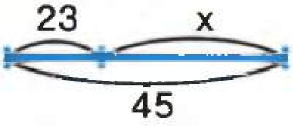

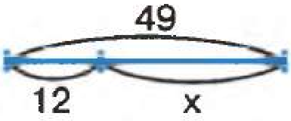

231 x ны тап. 8: 3, x 7: x, 5 x: 4, 2

Бөтен һәм өлеш зурлыкларны шартлы билгеләр белән тамгала.

232 Зурлыкны өлешләргә бүл. Хәрефләр белән билгелә.

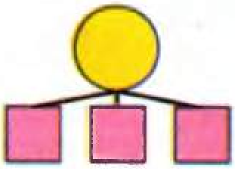

233 Схемага карап, сызымын яса.

234 Гаражда М машина бар. Н машина чыгып киткәч, С машина калды. Сызымын яса. Кайсы өлеш зурлык, кайсы бөтен зурлык?

235 Савытта Т алма бар иде. Тагын П алма салгач, К алма булды. Сызымын эшлә.

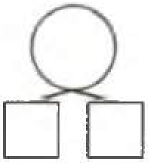

236 Галиянең 15 дәфтәре бар иде. 6 сын энесенә биргәч, 9 дәфтәре калды.

Сызымын һәм схемасын эшлә.

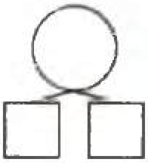

237 Мисалларны эшлә.

8 − 3 =   8 − 1 =   7 − 3 =   2 + 7 =

8 − 4 =   8 − 5 =   6 + 1 =   1 + 4 =

238

8 − 2 =   2 + 6 =   8 − 5 =   8 − 3 =

7 + 5 =   3 + 4 =   5 + 3 =   4 + 4 =

239 Мәсьәлә төзе.

Ничә агач?

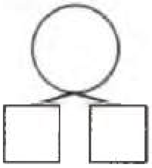

А + М = Н

х   14   19

х = ?

240 Мәсьәлә төзе.

Ничә агач?

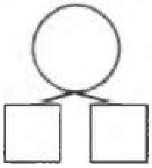

Л + Е = С

17   х   19

х = ?

241 Мәсьәлә төзе.

Ничә агач?

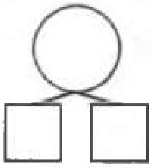

Б + В = И

14   15   х

х = ?

242 Мәсьәлә төзе.

Ничә агач?

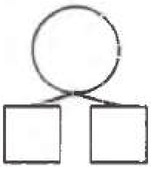

К + Ф = Г

4   3   х

х = ?

243 Мәсьәлә төзе һәм чиш.

Ничә дәфтәр?

А − В = С

х   3   5

х = ?

244 Рәсем һәм тигезләмә буенча мәсьәлә төзе. $8 + x = 10$
Мәсьәләне үзгәрт.
$a + c = x$ $x + e = к$

245 Тигезлектән санлы тигезләмәләр төзе.
$m - к = c$
$x - к = c$ $m - x = c$ $m - к = x$
x − □ = □ ○ − x = □ ○ − □ = x

246 Тигезлектән хәрефле тигезләмәләр төзе.
$H + C = K$

247 Тигезлектән санлы тигезләмәләр төзе.
$А + Б = Е$

248 Санлы тигезләмәләр яз һәм чиш.
3 һәм 9 5 һәм 9
$m - n = x$ $x - a = c$
○ − □ = x x =

249 Шартлы билгеләр куй һәм тигезләмәләрне чиш.
$a + c = x$ $x + c = e$ $m + x = n$

250 Тигезләмәләрне чиш.
$8 - x = 2$ $x - 4 = 5$ $6 + 3 = x$

251 Калькулятор ярдәмендә эшлә.

$27 + x = 53$ $\quad x =$

$x + 31 = 62$ $\quad x =$

$23 + 42 = x$ $\quad x =$

252 Тигезләмәләр буенча сызым яса. Кайсы сызым башкалардан аерыла?

$x - 6 = 10$ $\quad 6 + x = 10$

$10 + 6 = x$ $\quad x - 10 = 7$

253 Югарыдагы тигезләмәләрне эшлә. Кайсының җавабы башкалардан аерыла?

254 Тигезләмәләр буенча сызым яса.

$a + x = c$ $\quad x + a = c$ $\quad x - a = c$ $\quad c - x = a$

255 Сызымы буенча тигезләмәләр төзе.

$x * \square = \bigcirc$ $\quad 24 * \square = \square$

$12 * \square = \bigcirc$ $\quad 24 * \square = \square$

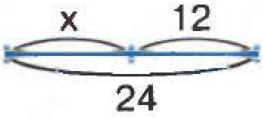

256

Һәркайсы ничә?

Дәү әтинең медальләре
Бер дистәдән өчкә ким,
Орденнары медаленнән
Булса әгәр бишкә ким,
Шуны төгәл белү өчен,
Бу саннарны нишләтим?

(Х. Халиков)

257 Мәсьәлә төзе.
Ничә дәфтәр?

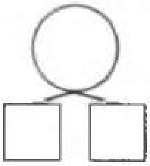

Р – Т = Б
19 x 12
x = ?

258 Мәсьәлә төзе.
Ничә дәфтәр?

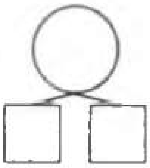

С – Р = Л
21 4 x
x = ?

259 Мәсьәлә төзе.
Ничә дәфтәр?

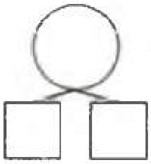

$8 - x = 5$
$x = ?$

260 Мәсьәләгә кайсы аңлатма туры килә?
Уку залында берничә өстәл бар иде. Тагын 5 өстәл керткәч, 14 булды. Башта ничә өстәл булган?

$m + n = c$	$m + n = c$	$m + n = c$
$14 + 5 = x$	$x + 5 = 14$	$5 + x = 14$

261 Өстәлләр турында калган аңлатмаларга туры килгән мәсьәләләр төзе.

262 Машиналар турында тигезлек язганнар:
$a - c = к$
Сәлимә мәсьәлә төзегән: $x - c = к$.
Җәмилә мәсьәлә төзегән: $a - x = к$.
Җаваплары бертөрле булырмы?

263 Зилә белән Фәнис киштәдәге китаплар турында мәсьәлә төзегәннәр.

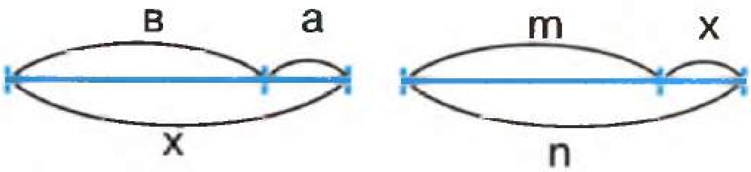

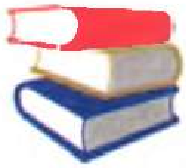

Мәсьәләләре бертөрле гамәл белән эшләнәме?

264 Гөлләр утырту турында ике мәсьәлә төзе. Җаваплары бертөрле булырмы?

$г + с = ч$ < $х + с = ч$, $г + с = х$

265 x ны тап.

$x - 9 = 1$ $\quad$ $x - 12 = 4$

$8 - x = 6$ $\quad$ $11 - x = 5$

$2 + 7 = x$ $\quad$ $10 + 2 = x$

266 Мисалларны эшлә.

9 − □ = 3 $\quad$ 9 − □ − □ = 0

8 − □ = 3 $\quad$ 9 − □ − 3 = 0

7 − □ = 3 $\quad$ 7 − □ = 5

267 Мәсьәләне эшлә. Сызымын яса.

Айрат — 9, Фәрит 5 сыерчык оясы ясады. Ничә оя булды?

268 Тартмадагы алмаларның 8 килограммын саткач, 5 кг алма калды. Башта тартмада күпме алма булган?

269 Куакта розалар чәчәк атты. 2 сен кискәч, 5 чәчәк калды. Роза куагы ничә чәчәк атты?

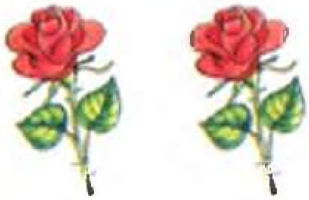

270 Балалар А түтәл казыгач, тагын Б түтәл казыйсылары калды. Алар ничә түтәл казырга тиеш булганнар?

271 Спорт түгәрәгенә К бала йөри иде. Тагын берничә бала килгәч, С бала булды. Яңадан ничә бала килгән?

272 Фәритнең берничә маркасы бар иде. Аңа Е марка бүләк иткәч, В маркасы булды. Фәритнең ничә маркасы булган?

0 — 10 САННАРЫ

273

$6 - \square = 1$ $6 - \square = 4$ $6 - \square = 3$

$6 - \square = 2$ $6 - \square = 6$

$6 - \square = 5$ $6 - \square = 0$

274 Квадрат эчендәге шакмакларга 2, 2, 2, 3, 3, 3 саннарын барлык юнәлештә дә саннар суммасы 6 булырлык итеп яз.

	1	
1		
		1

275 Схемага хәрефләрне яз.

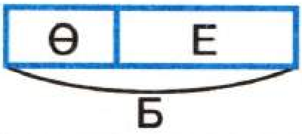

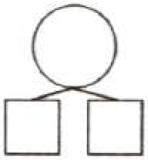

276

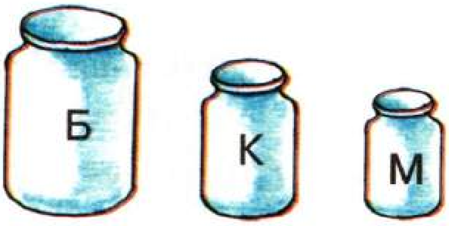

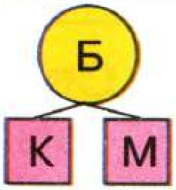

К = ? М = ?

277 Ишегалдында казлар һәм үрдәкләр йөри. Үрдәкләр саны 6. К ның һәм С ның ничә булуы мөмкин?

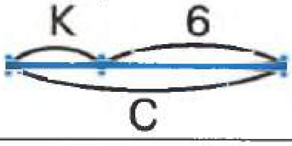

278 Бөтен зурлыкны һәм өлешләрне күрсәт.

279 Таблицаны тутыр.

К	3	4		4	2	1	6	
Ф	4	3	3		5		1	6
Г			7	7		7		7

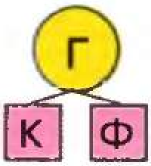

280 Беренче баганадагы мисалларны икенче баганадагы мисаллар белән чагыштыр.

7 = 1 + □ 7 − 6 = □
7 = 2 + □ 7 − 5 = □
7 = 4 + □ 7 − 3 = □

281

7 = □ + 2 7 = □ + 4 7 − 3 = □
7 = □ + 3 7 = □ + 5 7 − 4 = □

282

2 + □ = 5 5 + □ = 6
1 + 3 = ○ 3 + □ = 6 6 + □ = 7

283

Ничә сәгать кызынганбыз?

Без унике кыз идек.
Атна буе һәр көн без
Берәр сәгать кызындык.
Ничә сәгать кояшта
Кызынганбыз һәммәбез?..
Уйлыйк әле, әйдәгез.

284 8 санын ике өлешкә бүл.

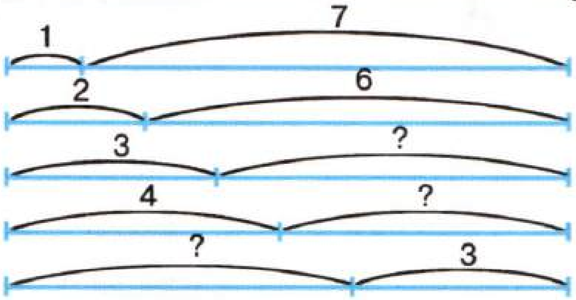

285 8 санының составын схемага яз.
Ике өлешкә бүл.

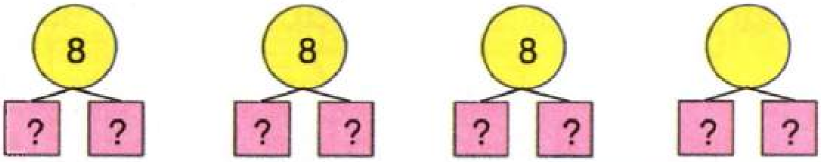

286 8 санын өч өлешкә бүл.

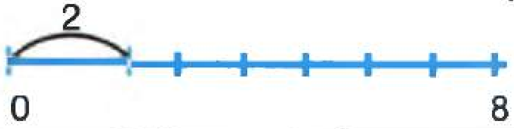

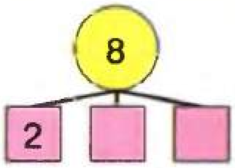

287 Мисалларны эшлә.

8 – 1 =	8 – 5 =
8 – 2 =	8 – 6 =
8 – 3 =	8 – 7 =
8 – 4 =	8 – 8 =

288

1 + □ = 8	5 + □ = 8
2 + □ = 8	6 + □ = 8
3 + □ = 8	7 + □ = 8

289

$8 = \square + 1$ $\quad$ $8 = \square + 6$

$8 = \square + 2$ $\quad$ $8 = \square + 5$

$8 = \square + 3$ $\quad$ $8 = \square + 7$

$8 = \square + 4$ $\quad$ $8 = 0 + \square$

290 Төзелештә 7 күтәрү краны эшли иде, 2 се ватылды. Ничә төзек кран калды?

291 Беренче умартадан — 10 кг бал, икенчесеннән 7 кг га артыграк бал алдылар. $x = 10 + 7$ булса, x нәрсәне аңлата?

292 10 санын тагын нинди ике өлешкә бүлеп була?

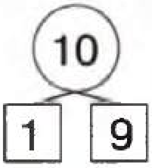

293 10 санын тагын нинди өч өлешкә бүлеп була?

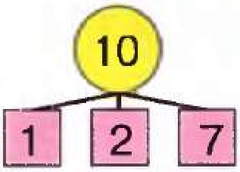

294 10 санын дүрт өлешкә бүл. Тагын ничек бүлеп була?

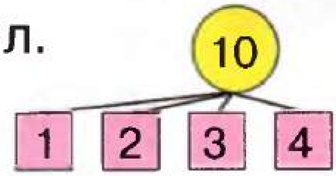

295 Мисалларны эшлә.

10 − 1 10 − 4 10 − 7 10 − 1
10 − 2 10 − 5 10 − 8 10 − 10
10 − 3 10 − 6 10 − 9

296 Сумманы тап.

8 + 2 10 + 0 2 + 8
7 + 3 4 + 5 1 + 9
6 + 4 3 + 7

297

1 + ☐ = 9 1 + ☐ = 6 1 + ☐ = 4
1 + ☐ = 10 1 + ☐ = 5 1 + ☐ = 2
1 + ☐ = 8 1 + ☐ = 3 1 + ☐ = 1

298

10 − ☐ = 1 10 − ☐ = 4 10 − ☐ = 9
10 − ☐ = 2 10 − ☐ = 5 10 − ☐ = 0
10 − ☐ = 3 10 − ☐ = 8 5 + ☐ = 10

299

10 − 7 = 10 − 8 = 4 + 5 =
9 − 6 = 9 − 5 = 3 + 7 =
9 − 8 = 10 − 9 =

300 Мисалларны эшлә.

5 + 5 − 6 10 − 4 − 5
10 − 8 + 6 9 − 7 + 6
7 − 3 − 2 8 − 3 − 4

301

Саныйм әле.

Ун карлыгач тезелгән
Телефон чыбыгына.
Тагын өчәү өстәлде
Көткәндәй шуны гына.
Бераз сайрап утыргач
Очып китте бишәве.
Саныйм әле, чыбыкта
Калды икән ничәве?

(Х. Халиков)

302

4 + 4 =	8 − 4 =
6 + 3 =	9 − 3 =
3 + 3 =	6 − 3 =
7 + 2 =	9 − 2 =
5 + 5 =	10 − 5 =

303

x − 3 = 5	9 − 5 = x	x − 4 = 2
8 − x = 3	4 + 5 = x	x − 2 = 4
8 − 5 = x	x + в = е	x + к = е
9 − x = 4	4 + x = 8	x − е = к
9 − 4 = x		

304

7 − 5 + 3	4 − 3 − 6
9 − 5 + 3	9 − 4 + 5
1 + 7 − 3	10 − 9 + 4
1 + 7 − 3	7 − 3 + 5

305

$3 + \square = 8$ $\quad$ $9 - \square = 2$

$2 + \square = 5$ $\quad$ $10 - \square = 3$

$\square + 3 = 10$ $\quad$ $\square - 2 = 4$

$\square + 1 = 7$ $\quad$ $\square - 3 = 5$

306 Калькуляторда исәплә.

12 + 23 = $\quad$ 63 − 25 = $\quad$ 36 + 41 =

25 + 36 = $\quad$ 78 − 41 = $\quad$ 35 − 12 =

307

Без ничә биюче?

Ике исәп — бер хисап:
Өч пар булып биесәк
Артып кала беребез.
Ә сез җавап бирегез:
Йә, без ничә биюче?
Кул күтәрсен белүче.

(Х. Халиков)

308 Тигезләмә шулай эшләнгән:

х = а − в

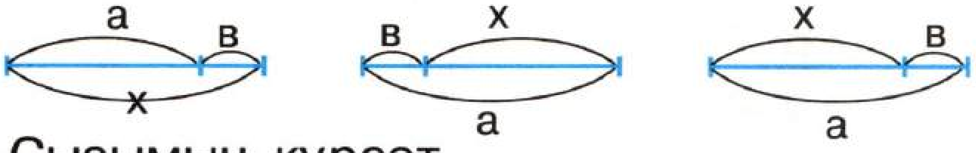

Сызымын күрсәт.

309 Тигезләмәнең чишелеше:

х = с + к

Тигезләмә нинди булган?

310 Тигезләмә нинди булган? $x = a - e$

$x - a = e$ $a + x = e$ $e + x = a$

311 Ике мәсьәлә төзе һәм эшлә.
Даниянең берничә китабы бар иде...
Даниянең 6 китабы бар иде...

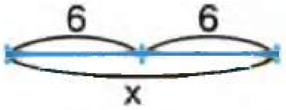

312 Чаңгы шуучы балалар турында өч мәсьәлә төзе.

313 Сәлим — 12, Кәрим 8 саныннан, Җәмил x тан башлап мәсьәлә төзегәннәр.
Мәсьәләләр ничек эшләнә?

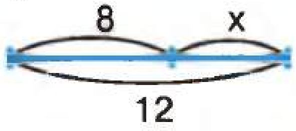

314

$10 = 2 + \square$ $10 - \square = 3$ $8 - \square = 2$

$9 = 4 + \square$ $6 = 3 + \square$ $8 - \square = 3$

$9 - \square = 4$ $9 = 3 + \square$

315 Мисалларны эшлә.

9 − 7 + 4	5 + 4 − 6
7 − 5 + 6	5 − 3 + 9
4 + 5 − 4	6 − 4 + 7
8 − 6 + 5	1 + 7 − 5
2 + 4 − 5	5 + 5 − 7

316

2 + □ = 8	□ + 4 = 8	8 − □ = 2
2 + □ = 6	4 + □ = 6	9 − □ = 2
□ + 2 = 10	10 − □ = 2	7 − □ = 2

317

2 + □ = 6	4 + □ = 9
□ + 2 = 6	□ + 4 = 9
6 − □ = 2	9 − □ = 3
10 − □ = 3	10 − □ = 5
10 − □ = 4	10 − □ = 7

318

8 − 7	8 − 4	8 − 1	8 − 3
8 − 6	8 − 5	8 − 2	8 − 8

319

$x + 6 = 10$	$x - 1 = 7$	$9 - x = 6$
$x - 6 = 4$	$8 - x = 5$	$x - 4 = 6$
$x - 10 = 1$	$9 - x = 5$	

320

Без ничәү?

Әтием бар,
Әнием бар,
Ике апам.
Әниемнең
Әнисен дә
Бик яратам.

Ә без, аның
Онықлары,
Өчәү инде.
Шулай булгач,
Без барыбыз
Ничәү инде?

(Х. Халиков)

321 Мисалларны эшлә.

$3 + \square = 8$ $\square + 3 = 8$

$3 + \square = 4$ $\square + 3 = 4$

$4 + \square = 9$ $\square + 4 = 9$

$4 + \square = 10$ $\square + 4 = 5$

$\square + 4 = 10$

322 x ны тап. Шартлы билгеләр белән бөтен һәм өлеш зурлыкларны күрсәт.

$4 + x = 7$ $4 + x = 9$ $7 - x = 5$

$x + 3 = 7$ $x + 2 = 8$ $8 - x = 5$

323

$9 - \square = 2$ $7 - \square = 4$ $8 - \square = 2$

$9 - \square = 3$ $7 - \square = 2$ $6 - \square = 1$

$9 - \square = 1$ $8 - \square = 4$ $6 - \square = 3$

$7 - \square = 3$ $8 - \square = 3$ $6 - \square = 4$

324

8 – 5	8 – 7	9 – 5	9 – 7
8 – 4	8 – 8	9 – 6	9 – 9

325

$5 + x = 9$	$x + 5 = 9$
$5 + x = 10$	$x + 5 = 10$
$5 + x = 8$	$x + 5 = 8$
$5 + x = 7$	$x + 5 = 7$

326

Ничә чеби чыгарган?

Безнең өйдә ак тавыкка
Сокланмаган бер кеше юк:
«Кара,— диләр һәммәсе дә,—
Нинди генә чебеше юк!..»
Өчесе ак, берсе кара,
Ун чебие чуар аның...
Ягез әле, кемнәр әйтә:
Ничә чеби чыгарган ул?

(Х. Халиков)

327 Мисалларны эшлә.

2 + 2 + 2	10 – 2 – 2
3 + 3 + 3	10 – 3 – 3
4 + 4 + 2	10 – 4 – 4
3 + 3 + 4	10 – 5 – 5
2 + 2 + 6	10 – 9 – 1

328 x ны тап.

$x + 3 = 10$ $9 + x = 10$
$x + 4 = 10$ $a - x = в$
$5 + x = 10$ $x + к = c$
$6 + x = 10$ $3 + x = 4$

329

$8 - 4 + 6 = \square$ $9 - \square + 3 = 10$
$6 + 2 - 3 = \square$ $9 - 5 + \square = 10$
$10 + 3 - 3 = \square$ $10 - 5 + \square = 10$

330 Сызым сызып, тигезләмә төзеп эшлә. 3 күгәрчен килгәч, барысы 8 булды. Башта ничә күгәрчен иде?

331 4 күбәләк очып йөри. 10 булсын өчен, тагын ничә күбәләк кирәк?

332 Булатның 13 китабы бар иде. Ул 3 китап укыды. Ничә китап укыйсы калды?

333 14 кадр төшергәч, фототасмада 22 кадр калды. Ничә кадр бар иде?

334 А алма ашагач, В алма калды. Ничә алма бар иде?

335 Алсу 7 гөл утыртырга тиеш иде. 2 сәгатьтән соң аның 2 гөл утыртасы калды. Алсу 2 сәгатьтә ничә гөл утыртты?

336 А бала чаңгы шуа. Шуларның В сы — малайлар. Ничә кыз чаңгы шуа?

337 Мәрьям мәктәпкә киткәндә сәгать 7 иде. Сәгать 12 дә ул мәктәптән кайтты. Мәктәптә ул ничә сәгать булган?

338 Иманнең 3 ботагында 4 алма булган. Барысы ничә алма булган?

339 Галинең — 10, Вәлинең 6 дәфтәре бар. Әхмәтнең ничә дәфтәре бар?

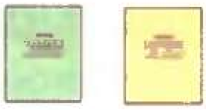

340 Бер сыйныф укучылары — 6, икенчеләре 4 агач утыртканнар. Ике сыйныфта барысы ничә укучы?

341 Вазада 7 чәчәк бар. 2 се шиңгән. Вазада ничә чәчәк калган?

342 Хәлимә әби кибеттән 3 л сөт алып кайткан. 1 стакан сөтне песигә салган. Күпме сөт калган?

343 Вазада 12 алма булган. Бибинур аларның берничәсен ашаган. Ничә алма калган?

344 5 кг карбызның беразын ашагач, 9 килограмм калган. Күпме карбызны ашаганнар?

345 6 урындыкны икенче бүлмәгә чыгарсак, бүлмәдә 10 урындык кала. Бүлмәдә ничә урындык булган?

346 Санлы турыда 3 тән зуррак дүрт натураль сан билгелә. (Төрле юллар куллан.)

347 2 дән 10 га кадәр өч натураль санны санлы турыда билгелә. (Төрле юллар куллан.)

348 0, 1, 2, 3, 5, 8 саннары бирелгән. Аларны натураль саннар рәте булырлык итеп үзгәрт. Соңгы саны 10 булсын.

349 Санлы турыда өч натураль сан билгелә. Алар 9 дан кечерәк булсын. (Төрле юллар куллан.)

350 Санлы турыда дүрт натураль сан билгелә. Алар 2 дән зуррак булсын.

351 346–350 нче мәсьәләләрнең шартларын үзгәртеп, мәсьәләләр төзе.

11–20 САННАРЫ

352 В үлчәмендә ( ), Д үлчәмендә ( ) йомырка.

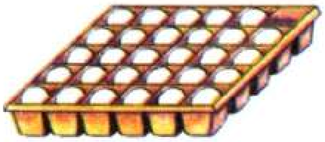

В ?→ } Й
Д ?→

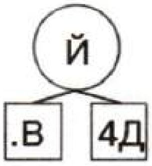

Барысы Й йомырка.

353 Н үлчәмендә ( ), Д үлчәмендә ( ) йомырка.

Н .→ } Й
Д .→

Й = ·Н + 5Д

354 Ө үлчәмендә ( ) йомырка,
( )

Д үлчәмендә ( ) йомырка.
Й =

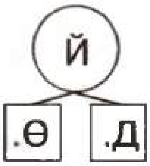

355 А үлчәмендә ( ) йомырка,
Д үлчәмендә ( ) йомырка.
К = 4А + 2Д кадәр йомыркаларны шакмакларга «тутыр».

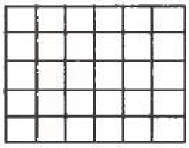

356 М һәм С үлчәмнәрен кулланып, Е = 2М + 3С мәйданын төзе.

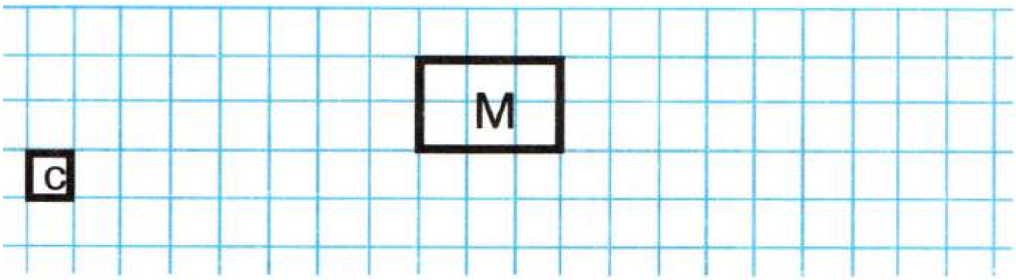

357 Ике үлчәм кулланып, мәйданны үлчә.

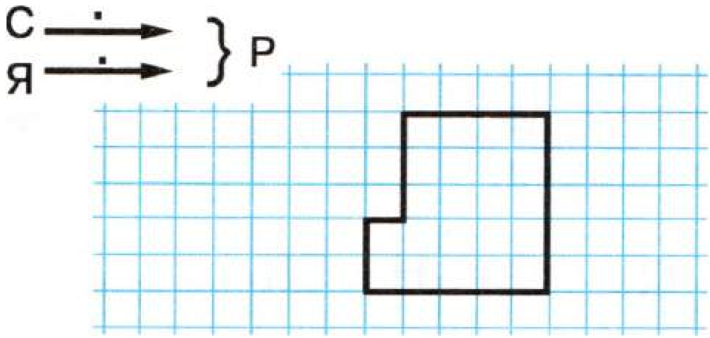

358 357 нче мәсьәләдәге С һәм Я үлчәмнәрен кулланып, Ф = 3С + 4Я мәйданын төзе.

359

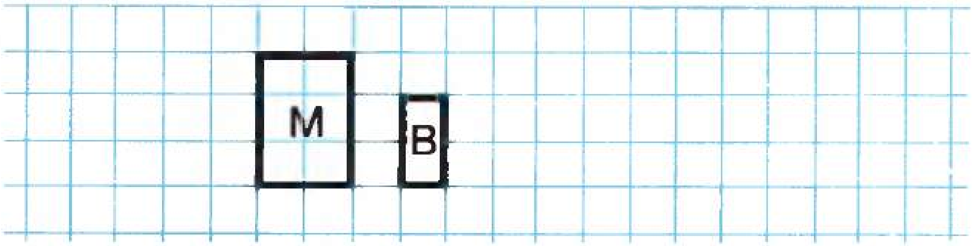

Б = 1М + 4В мәйданын төзе.

360 Таблицадагы ? урынына А, К, Л хәреф- ләрен яз.

КГ	К	Г	
2	2		?
2		2	?
	2	2	?

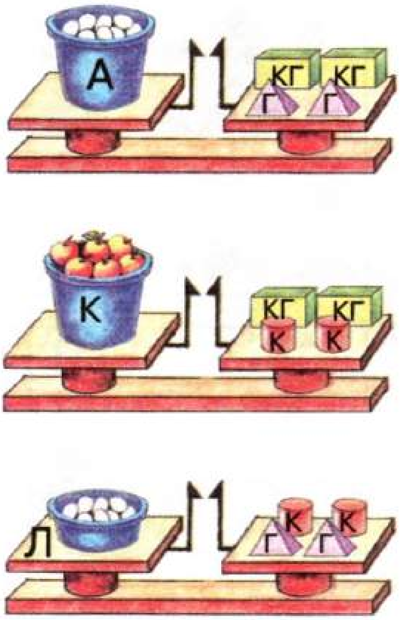

361 Нинди зурлыкны кайсы үлчәүдә үлчәгәннәр?

КГ	К	Г	
1	2	3	М
	1	2	Ф
2		1	Г

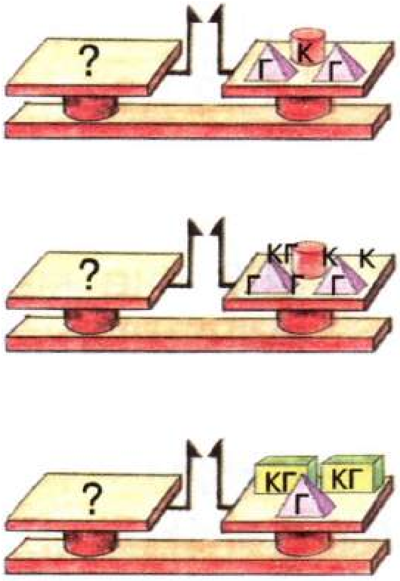

362 Сания апа пешергән өчпочмакларны төрле үлчәмнәр ярдәмендә санаганнар.

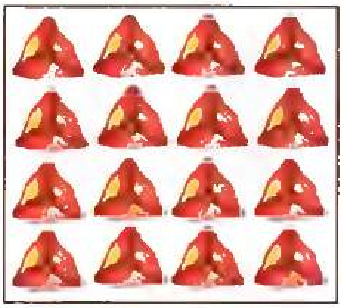

Д ( ) П ( ) Б ( )

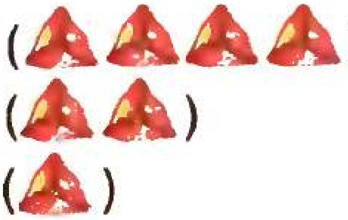

	Д	П	Б	
Гөлназ	2	3	2	Ө
Тәлгат	1	6		Ө
Ринат	4			Ө

Кем тизрәк санаган?

363 Таблицада күрсәтелгән кадәр өчпочмаклар яса.

Н	Р	Д	
2	1	2	К
1	3		А
1	2	2	Й

Н ( ) Р ( ) Д ( )

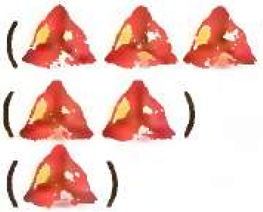

364 363 нче мәсьәләдәге үлчәмнәрне кулланып, түбәндәге формулаларда күрсәтелгән кадәр өчпочмаклар яса.

К = 2Н + 1Р + 2Д
А = 1Н + 3Р
Й = 1Н + 2Р + 2Д

365 100 г лы 3 кап чәй, 50 г лы 4 кап чәй алганнар. 100 г лы ничә кап чәй алганнар?

366 Бер вазада — 5 лимон һәм 4 әфлисун, икенчесендә 6 алма булган. Вазаларда ничә алма булган?

367 Әлфиянең буе 1 м 9 см, Ләйлә аңардан 2 см га кыскарак. Ләйләнең буе күпме?

368 Төргәктә 9 м 20 см тукыма булган. 2 м 10 см тукымадан Зөһрәгә күлмәк теккәннәр. Күпме тукыма калган?

369 Миләүшә 11 ак гөмбә, 2 каен гөмбәсе, Фәридә исә 3 ак гөмбә, 8 каен гөмбәсе тапкан. Кызлар икесе бергә ничә ак гөмбә, ничә каен гөмбәсе тапканнар?

370 7 малай һәм 3 кыз тау шуганнар. 4 малай кайтып киткән. Ничә малай, ничә кыз калган?

371 Кисемтәнең озынлыгы 1 дм 3 см булган. 2 дм ны кушкач, кисемтә нинди озынлыкта булыр?

372 Бакчаның бер ягына 4 рәт алма, 2 рәт чия агачы, икенче ягына 5 рәт чия, 4 рәт алма агачы утыртканнар. Бакчада ничә рәт чия, ничә рәт алма агачы үсә?

373 Кем тизрәк үлчәгән?

	м	дм	
Ләйсән	3	2	С
Нурия	1	22	С
Рәзинә	2	12	С

Иң тиз үлчәү юлын «уңайлы» юл дип атыйк.

374 М һәм Ф зурлыкларын чагыштыр.

А	Б	
2	4	М
3	1	Ф

Сызым ярдәмендә тикшереп кара.

375 Зурлыкларны чагыштыр.

	Б	И
А	1	3
В	1	1
Г	1	3
Д	2	1
Е	1	1

А * В
А * Г
А * Д
А * Е

В * Г
В * Д
Д * Е

376 375 нче мәсьәләнең җавапларын сызымда тикшереп кара.

377 И үлчәменнән Б үлчәмен төзе.

378 С үлчәменнән Д үлчәмен төзе.

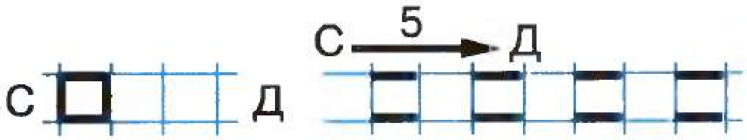

379 М үлчәменнән К ны, К дан Е ны төзе.

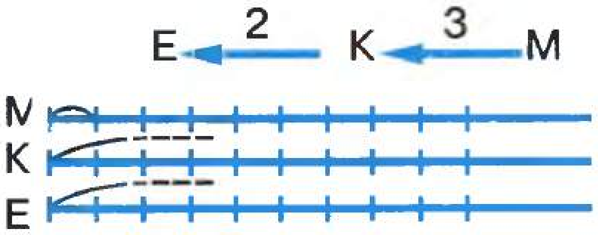

380 379 нчы күнегүдәге үлчәмнәрне кулланып, А ны үлчәгәннәр.

	Е ←2— К ←3— М			
Хәйдәр	1	2	6	А
Айрат	2	1	3	А
Ләйсән	3	0	0	А

Таблицаны сызым ярдәмендә тикшереп чык. Дөресме? Кем «уңайлы» юл белән үлчәгән?

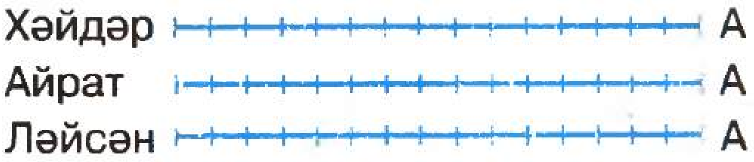

381 Алмалар санын таблицага яз. 3 кә кадәр генә санап була.

И ← 3 — Б		
?	?	А

382 Инсафның ничә уенчык машинасы бар? Ул 4 кә кадәр генә саный белә.

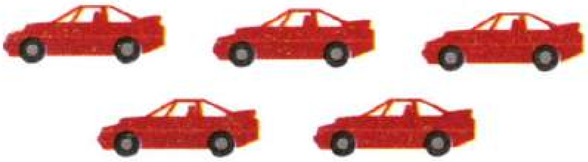

И ← 4 — Б		
?	?	М

383 Ничә агач бар? Ничәгә кадәр санап була?

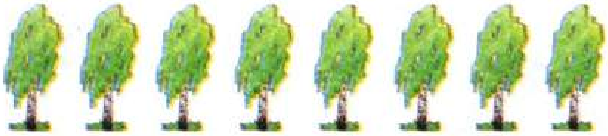

И ← 5 — Б		
?	?	Г

384 Таблицада күрсәтелгән санда өстәлгә чынаяклар «куегыз».

И ← 6 — Б		
1	2	Н

385 Йолдызларны өчәрләп санау системасында язу өчен, ничә үлчәм кирәк булган? Үлчәү нәтиҗәсен таблицага яз. Санда ничә разряд булды?

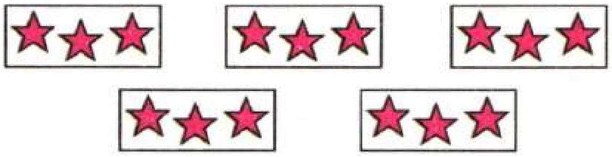

III	II	I	
			(3)

386 Китапларны Рәсимә — парлап, Нияз өчәрләп санаган. Нәтиҗәне таблицага яз.

	III	II	I	
Рәсимә				(2)
Нияз				(3)

387 Кошларны төрле санау системаларында исәплә. Төп үлчәм — .

III	II	I	
			(3)
			(4)
			(5)
			(6)

388 Агачтан коега кадәр ничә адым бар?

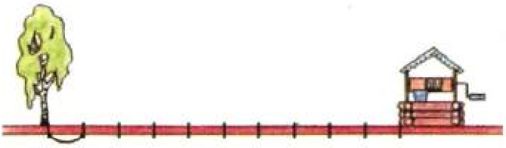

төп үлчәм

II	I	
		(4)

389 Айгөлнең төсле каләмнәрен өчәрләп санау системасында исәпләгәннәр.

III	II	I
2	2	1

Үлчәмнәре 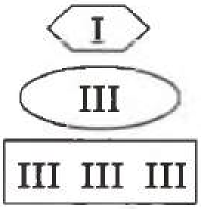

Айгөлнең каләмнәрен рәсемдә күрсәт.

390 Таблицада күрсәтелгән сан кадәр алма рәсеме ясa.

II	I	
3	3	(4)

— төп үлчәм

391 Фигураның мәйданын дүртәрләп санау системасында үлчәгәннәр. Шундый мәйданлы фигура сыз.

III	II	I	
2	1	2	(4)

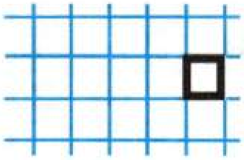 — төп үлчәм

392 Таблицада күрсәтелгән сан кадәр түгәрәкләр ясa.

II	I	
2	1	(5)
1	4	(6)

393 М зурлыгын үлчәү нәтиҗәсен яз.

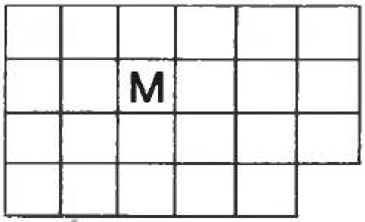

III	II	I	
			(4)

$\frac{М}{Б}$ = ! ! ! (4)

□ — Б үлчәме

394 Үлчәү нәтиҗәсен таблицага һәм таблицасыз яз.

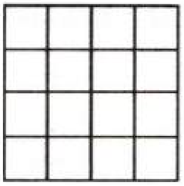

III	II	I		
			(4) ———	(4)
			(5) ———	(5)

395 Үлчәү нәтиҗәсен кызлар — таблицага, малайлар таблицасыз язган. Кемнәр бер үк зурлыкны үлчәгәннәр?

	III	II	I	
Рәсимә	1	2	4	(6)
Нәзирә	2		7	(8)
Әлфия		4	3	(5)
Әминә	1	1		(2)
Нурия	3	2	1	(4)

	III	II	I	
Марат	1	1	0	(2)
Ринат	3	2	1	(4)
Нияз	2	0	7	(8)
Рәшит	1	2	4	(6)
Айрат		4	3	(5)

396 Саннарны таблицасыз яз.

IV	III	II	I		
4	5		2	(6) ___________	(6)
1		1		(2) ___________	(2)
	2		1	(3) ___________	(3)

397 Китапларны алтышарлы һәм унарлы санау системасында исәплә.

$\frac{К}{Б}$ = ——— (6) $\frac{К}{Б}$ = ———

Унарлап санаганда нигез язылмый.

398 Саннарны унарлы санау системасында яз.
Икенче разрядта 5, беренче разрядта 0; беренче разрядта 1, икенче разрядта 0, өченче разрядта 5; беренче разрядта 0, икенчедә 7, өченчедә 9.

399 Икенче разрядтагы цифрларны күрсәт.
565, 340, 406, 1236, 23, 6, 10.

400 Өченче разрядта нинди цифрлар?
1243, 256, 566, 4040, 41, 7, 105.

401 Түбәндәге саннан соң килгән санны әйт.
16, 18, 14, 15, 9, 12, 19, 11, 17.

402 Түбәндәге саннан алда килгән санны әйт.
8, 12, 13, 1, 16, 19, 20, 7, 14, 5.

403 Түгәрәк саннарны укы.
10, 2, 30, 50, 60, 80, 40, 70, 90, 100.

404 Күбурынлы саннарны укы.

III йөзләр	II дистәләр	I берәмлекләр
4	5	6
2	0	1
3	0	0
	4	0
5	7	0

405 Саннарны чагыштыр.
24 * 64   302 * 32

406 Разрядлы кушылучылар суммасы рәвешендә яз.

456 = 400 + 50 + 6
201 =
300 =
40 =
570 =

407 Сумманы сан рәвешендә яз.

10 + 7 =	40 + 3 =
200 + 40 + 6 =	100 + 20 =
400 + 30 + 1 =	300 + 30 + 3 =
200 + 5 =	400 + 40 + 5 =

408 Сумманы сан рәвешендә яз.

3 дистә + 5 берәмлек.
7 дистә + 6 берәмлек.
2 дистә + 3 дистә.
5 берәмлек + 4 берәмлек.

409 Саннарны цифрлар белән яз.

Утыз алты; илле сигез; уналты; туксан өч; кырык сигез; сиксән өч; җитмеш өч; бер йөз сигез.

410 Санлы турыда билгелә.

12 + 1   13 + 1   16 + 1   19 + 1

411 Санлы турыда билгелә.

8 − 1   14 − 1   17 − 1   18 − 1

412 Саннарны үсү тәртибендә яз.

13, 7, 18, 20, 19, 15, 12, 4, 23.

413 Нокталар урынына нинди цифрлар язып була?

33 > . 3   45 < . 5   99 < 9 .

414 Мәсьәләләр төзе.

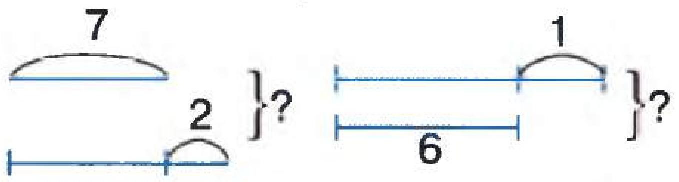

415

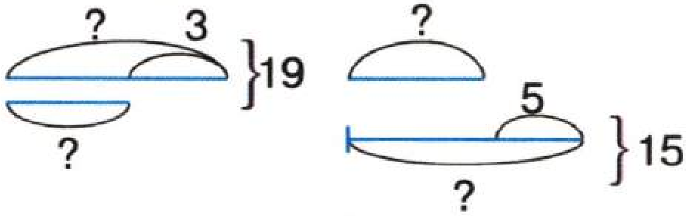

416

I — 5

II — ?   3 кә артык }?

417 Чишелеше буенча мәсьәлә төзе.

$x = 16 - 3 - 4$ $x = 14 + 2 + 4$

418 Исәплә.

8 + 1	10 − 2	16 − 1	18 − 2
8 + 2	10 − 9	17 + 1	18 − 10

419 10 һәм 7 нең суммасын,
12 һәм 2 нең аермасын тап.

420 Нокталар урынына саннар яз.

10, 11, ... , 14, ... , 17, 18, ... , 20.

421 Чагыштыр.

10 + 2 * 16 − 4	10 + 7 * 20 − 3
11 + 3 * 18 − 5	17 + 3 * 18 + 2

422 Нокталар урынына саннар яз. Тигезлек дөрес булсын.

18 = 12 + ...	17 + 3 = ...	19 − 3 = ...
19 = 11 + ...	10 + 8 = ...	20 − 5 = ...

423 19 һәм 7 нең аермасын тап.
14 һәм 5 нең суммасын тап.
18 не 8 гә кимет.
16 ны 2 гә арттыр.
4 не 10 га зурайт.
12 не 2 гә кечерәйт.

424 15 санынннан алда килгән санны яз.
17 санынннан артта нинди сан килә?

425 13 санын ничәгә кечерәйтсәң, 11 була?

426 14, 16, 2 саннары кергән тигезлекләр яз.

427 Җавабы 6 булган мисал яз.

428 19 дан кечерәк дүрт сан яз.

429 Нинди сан 20 дән 6 га кечерәк?

430 Исәплә.

$17 + 2$ $\quad$ $19 - 9$ $\quad$ $10 - 4$

$16 - 2$ $\quad$ $18 - 8$ $\quad$ $17 - 7$

431 Иң кечкенә икеурынлы санны яз.

432 Иң зур берурынлы санны яз.

433 1 дистә 6 берәмлеге булган санны яз.

434 14 кә ничәне кушсаң, 20 була? Шул саннар кергән өч мәсьәлә төзе һәм чиш.

435 10 ны 3 кә арттыр.

436 13 кә ничәне кушсаң, 20 була? Шул саннар кергән өч мәсьәлә төзе һәм чиш.

437 $16 + 3 = 19$ чишелеше буенча мәсьәлә төзе.

Үз эшеңне үзең тикшер.
0—20 эчендә кушарга өйрәндеңме?

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19
10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20

438 Гөлсинә кушу гамәленә — 8 мәсьәлә, алуга 2 мәсьәләгә күбрәк чиште. Гөлсинә ничә мәсьәлә чиште?

Мәсьәләнең бер шартын үзгәртеп, яңа мәсьәлә төзе һәм чиш.

439 Өй янында 5 шомырт агачы үсә, чия агачлары 2 гә кимрәк. Өй янында барысы ничә агач үсә?

Мәсьәләнең шартын үзгәртеп, яңа мәсьәлә төзе һәм чиш.

440 Болында 4 сыер йөри, сарыклар 2 гә күбрәк. Болында ничә хайван йөри?

441 Кибеткә 5 капчык дөге китерделәр, ә карабодай 3 капчыкка кимрәк. Кибеткә барысы ничә капчык ярма китерделәр?

442 Бер агачтан — 4 кг карлыган, икенчесеннән 1 кг га күбрәк җыйдылар. Күпме карлыган җыелган?

443 Бакчада 4 түтәл суган үсә, ә кишер 1 түтәлгә кимрәк. Барысы ничә түтәлдә суган һәм кишер үсә?

444 Бер ояда 10 тавык чебеше чыкты, ә икенче ояда 3 кә кимрәк. Ике ояда ничә чебеш чыкты?
Мәсьәләнең соравын үзгәртеп, яңа мәсьәлә төзе һәм чиш.

445 Бер гаражда 8 машина бар. Икенче гаражда 2 гә күбрәк. Ике гаражда ничә машина бар?

446 Уен мәйданчыгында 6 малай уйный, ә кызлар 2 гә азрак. Уен мәйданчыгында ничә бала уйный?

447 Бер умартадан — 7 кг, ә икенчесеннән 3 кг га күбрәк бал алдылар. Ике умартадан барысы ничә килограмм бал алдылар?

448 Схема буенча мәсьәлә төзе.

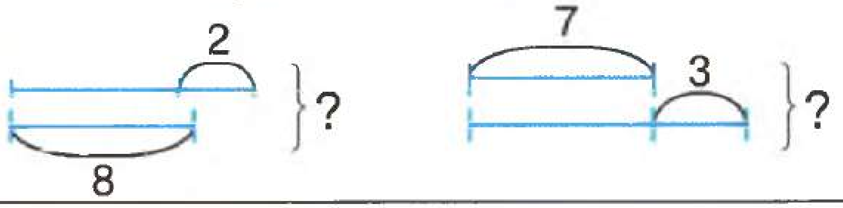

449 Бер ботакта 4 чәчәк, ә икенчесендә 1 гә кимрәк. Ике ботакта барысы ничә чәчәк?

450 Фәнүзә — 9 кг җиләк, ә Фәридә 1 кг га артыграк җыйды. Икесе бергә ничә килограмм җиләк җыйдылар?

451 Әбинең 3 кг алмасы, 2 кг йөземе бар иде. Әби 4 кг җимешне күчтәнәчкә илтте. Ничә килограмм җимеш калды?

452 Фәниснең — 3 китабы, Хәнифнең 4 китабы бар. 2 сен Айратка бүләк иттеләр. Аларның ничә китабы калды?

453 Бер түтәлдән — 3 кг җиләк, икенчесеннән 6 кг җиләк җыйдылар. 8 кг җиләктән кайнатма ясадылар. Ничә килограмм җиләк калды?

454 Бер алмагачтан — 5 алма, икенчесеннән 12 алма коелган. Зөһрә 13 алманы җыеп алды. Ничә алма җирдә калды?

455 Бирелгән сызым буенча мәсьәлә төзе.

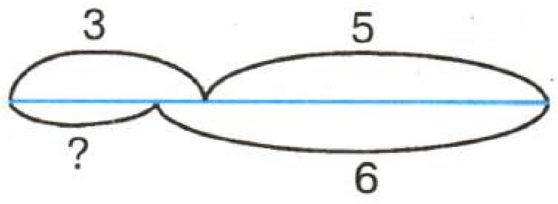

456 Зәйтүнә бер түтәлдән — 12, икенчесеннән 8 кыяр өзеп алды. 11 ен тозлады. Ничә кыяр тозланмый калды? Мәсьәләнең соравын үзгәртеп, яңа мәсьәлә төзе һәм чиш.

457 Бер киштәдә — 13, икенчесендә 7 китап бар. 14 китапны башка шкафка күчерделәр. Киштәләрдә ничә китап калды?

458 Фәрит төшкә кадәр — 8, төштән соң 11 балык тотты. 4 есен песигә бирде. Фәритнең ничә балыгы калды?

459 Рәшит бер алмагачтан — 14, икенчесеннән 5 алма өзеп алды. 13 алманы иптәшләренә бирде. Үзенә ничә алма калды?

460 Схема буенча мәсьәлә төзе һәм чиш.

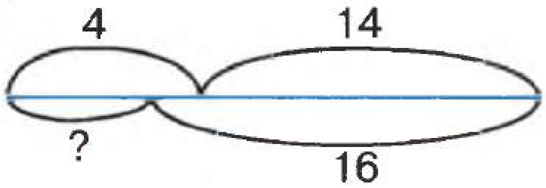

461 Әнисенең 9 м тукымасы бар. 3 м тукымадан ул бер кызына күлмәк текте. Икенче кызына күлмәк теккәч, 2 м тукыма калды. Икенче кызның күлмәгенә ничә метр тукыма китте?
Мәсьәләнең бер шартын үзгәртеп, яңа мәсьәлә төзе һәм чиш.

462 Бию түгәрәгенә 8 малай һәм шул ук санда кызлар йөри. Тагын берничә бала килгәч, түгәрәктә 19 бала булды. Түгәрәккә ничә бала килгән?

463 Әбисе 19 өчпочмак пешергән. 11 өчпочмакны ашаганнар. 4 өчпочмакны күрше әбигә кертеп биргәннәр. Ничә өчпочмак калган?

464 Балалар 18 кг карлыган җыйганнар. 3 килограммын киптергәннәр, 2 килограммын ашаганнар, калганыннан кайнатма ясаганнар. Ничә килограмм карлыганнан кайнатма ясаганнар?

465 Утырту өчен 17 агач китергәннәр. Юлның бер ягына 11 агач утыртканнар. Утыртылмыйча 2 агач калган. Юлның икенче ягына ничә агач утыртканнар?
Мәсьәләнең ике шартын үзгәртеп, яңа мәсьәлә төзе һәм чиш.

466 Китапта барысы 16 бит, 6 бите рәсемле. Рәсемсез битләр күбрәкме, рәсемлеләреме? Ничә биткә?

ЗИРӘКЛЕККӘ МӘСЬӘЛӘЛӘР

1 Исәпләүләр эшләмичә генә x ны тап.

$123 - x = 123$

$242 + x = 13 + 242$

2 Ринатның 7 уенчыгы бар: этләр, атлар, песиләр. Этләре атлардан 3 кә күбрәк. Ринатның ничә песие бар?

3 Агачка 5 чыпчык, 3 сыерчык кунган. 4 кош очып киткән. Очып киткән кошлар арасында сыерчык бармы?

4 Бер шофёр бертуган сеңлесе Әлфиягә бәрәңге утыртуда булышкан. Әлфиянең абыйсы булмаган. Моны ничек аңларга?

5 Маратның әнисе пешерергә 10 бәрәңге салган. Алар 10 минутта пешкән. Бер бәрәңге ничә минутта пешеп чыккан?

6

8 урындыкны бүлмәнең һәр стенасы ягында өчәр торырлык итеп урнаштыр.

7

10 шырпы ярдәмендә 3 бертөрле квадрат төзе.

8

Гыйләҗева белән Мөнированың исемнәре — Нәфисә һәм Миләүшә. Нәфисә белән Мөнирова бергә китапханәгә язылдылар. Гыйләҗеваның исеме ничек?

9

Нинди сәгать тәүлеккә ике тапкыр гына вакытны дөрес күрсәтә?

10

Пешкән йомырканы ничә минут пешерергә кирәк?

11

Ишегалдында тавыклар һәм этләр йөри. Барысына 10 аяк. Ничә тавык, ничә эт йөрүе мөмкин?

12 Ике малай — зәңгәр, берсе ак күлмәк кигәннәр. Ринат белән Марат, Марат белән Рөстәм — төрле төстәге күлмәкләрдә. Ринатның күлмәге нинди?

13 Абыйсына — 8, сеңлесенә 5 яшь. Абыйсына 15 яшь булганда, сеңлесе ничә яшьтә булыр?

14 Нокталар урынында нинди цифрлар?

```
   2 0 .
+    . .
  ─────
   2 . 2
```

15 8 малай һәм 6 кыз мәктәп бакчасында эшләгәннәр. Рәсимә, Вәсилә һәм Ринат кайтып киткәч, ничә кыз, ничә малай калган?

16 1, 2, 3 цифрларын кулланып, иң зур һәм иң кечкенә саннарны яз.

17 Кайсы авыррак: 1 кг тимерме яки 1 кг мамыкмы?

18

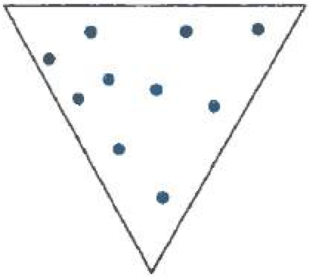

Дүрт туры сызык ярдәмендә өчпочмакны 10 өлешкә бүл. Һәр өлештә бер генә түгәрәк булсын.

19

Әгәр саннарны үсү тәртибендә урнаштырсаң, табышмак укырсың.

7	6	1	4	3	2	5	9	8	10	12	11	13
ан	юк	и	тө	юк,	се	се	баш	нан	ка	мыш	тор	юк.

20

Йолдыз Фәрхәттән олырак, ә Фәрхәт Ләйләдән олырак. Кем олырак: Йолдызмы, Ләйләме?

21

Фәрхәт Ләйләдән озынрак, ә Ләйлә Данилдан озынрак. Кем озынрак: Данилмы, Фәрхәтме?

22

Илмир белән Илдусның фамилияләре — Галиев белән Вәлиев. Илмир белән Вәлиев тау шуалар. Малайларның фамилияләрен әйт.

23 Уртадагы түгәрәктә нинди саннар?

(12)   (9)

(17) (?) (7)   (13) (?) (5)

(22) (2)   (17) (1)

24 Алты аяклы булса да, дүрт аякта гына чаба. Табышмакның җавабын әйт.

25 Җиде агай бер тиң, ә исемнәре төрле. Исемнәрен әйт.

26 Ишегалдында тавыклар һәм сарыклар йөри. Барысына бергә 6 баш, 16 аяк. Ничә тавык, ничә сарык?

27 Саннар рәтен дәвам ит. 2, 5, 8, 11...

28 Цифрлар арасына «+» яки «−» тамгалары куй. Җавап 2 булсын.

3   4   5   10

Уку әсбабына кергән кайбер сүзләрнең (терминнарның) тәрҗемәсе

Аерма — разность
Башлангыч нокта — начальная точка
Берәмлекләр — единицы
Бөтен — целый
Зурайту — увеличение
Зурлык — величина
Зуррак — больше
Исәплә — вычисли
Йөзләр — сотни
Кечерәк — меньше
Кисемтә — отрезок
Кечерәйтү — уменьшение
Кимү — убывание
Кушылучы — слагаемое
Күбурынлы — многозначный
Күләм — объём
Күппочмак — многоугольник
Нигез — основание
Санау системасы — система счисления
Санлы туры — числовая прямая
Тамга — метка

Тигез — равно
Тигезлек — равенство
Тигезләү — уравнять
Тигезсезлек — неравенство
Тигезләмә — уравнение
Турыпочмаклык — прямоугольник
Тезү — расположить
Төзү — построить
Түгәрәк — круг
Чагыштыру — сравнение
Әйләнә — окружность
Өлеш — часть
Өчпочмак — треугольник
Үлчәгеч — измеритель
Үлчәү — весы
Үсү — возрастание

ЭЧТӘЛЕК

Яклар 3
Зурлыклар 7
Зурлыкларны кушу һәм алу 24
Саннар 33
Кушу һәм алу 56
0—10 саннары 72
11—20 саннары 87
Зирәклеккә мәсьәләләр 112
Уку әсбабына кергән кайбер сүзләрнең
(терминнарның) тәрҗемәсе 117

Учебное издание

Казыйханова *Фаузия Гиниятовна*
Казыйханов *Виль Суфиянович*

МАТЕМАТИКА

Учебник для 1 класса
четырёхлетней начальной татарской школы

Казань. Издательство «Магариф». 2007

На татарском языке

Уку-укыту басмасы

Казыйханова *Фәүзия Гыйниятовна*
Казыйханов *Вил Суфиянович*

МАТЕМАТИКА

Дүртьеллык башлангыч татар мәктәбенең
1 нче сыйныфы өчен дәреслек

Редакторы *Л. Р. Хафизова*
Бизәлеш редакторы *Р. А. Сәйфуллина*
Техник редакторы һәм компьютерда
биткә салучысы *Ф. К. Гомәрова*
Корректоры *А. М. Закирова*

Оригинал-макеттан басарга кул куелды 12.04.2007. Форматы 70×90[1]/16.
Офсет кәгазе. «Прагматика» гарнитурасы. Офсет басма. Шартлы басма табагы
8,78 + форз. 0,29. Нәшер-хисап табагы 9,10 + форз. 0,49.
Тиражы 3000 д. Заказ К 7/121.

«Мәгариф» нәшрияты. 420111. Казан, Бауман урамы, 19.
Тел./факс (843) 292-57-48.
http://magarif.kazan.ru
E-mail: magarif@mail.ru
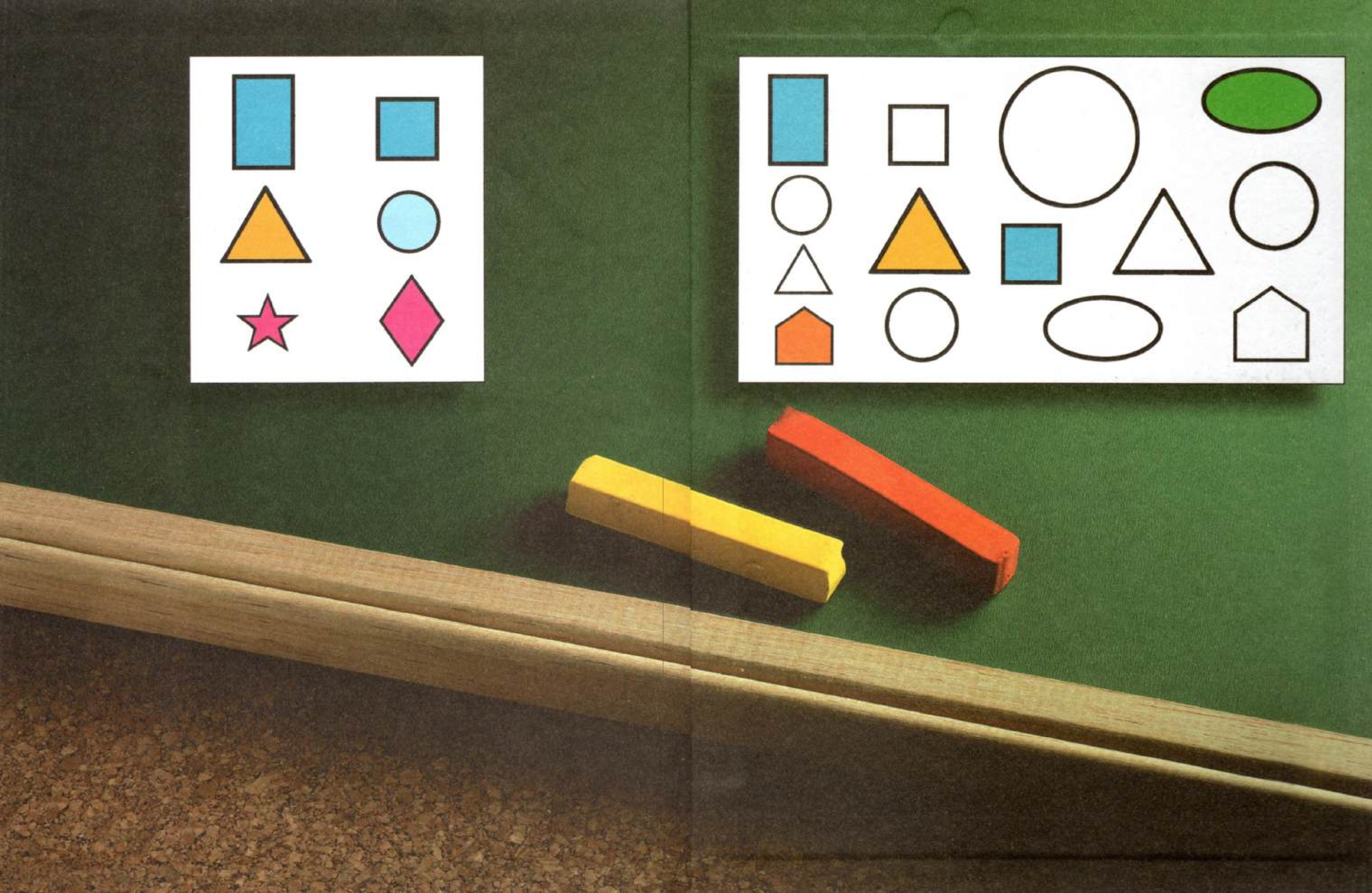
ГУП «Полиграфия-нәшрият комбинаты».
420111. Казан, Бауман урамы, 19.